

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 1

Årgång 67

2012

Foto Leif Brunnegård

Elden - livgivare och förödare

sidan 10

Profilen - Inger Dahlgren

sidan 16

Hänt på bögda...

sidan 24

Foto: Charles Hammarsten

HKH Kronprinsessan Victoria Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Innehåll

Aktiv hembygd - en lägesrapport.....	3
Tankar i tiden	4
Kunskap från förr, inte bara historia	5
Medeltida stenbilder har mycket att berätta.....	6
Utmärkelser 2011	7
Belönas för sitt engagemang	8
Vi köpte vår hembygdsgård	9
Elden - livgivare och förödare	10
Helt naturligt - Diana i Varnhem.....	12
Mamma visade upp stenhårt argument	14
Rudolf Söderberg satte Hornborgasjön på kartan	15
Profilen - Inger Dahlgren	16
Smått och gott månad för månad	18
Arkivens dag 2011	19
Fristad bjuder på miniutsällningar	20
Skålnallarna sålde vardagsnyttig konst.....	21
Grupparbete om vårt förbund.....	22
Välkommen till Tidaholm	23
Tankar från bögda	23
Hänt på bögda	24
Till minne, Rune Johansson	29
Läsvärt i korthet	30
Räkning/matematik	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Rydins Tryckeri AB, Nossebro.

Utgivningstider är 22-28 februari, 25-28 april, 24-30 juni, 24-30 augusti, 26-30 oktober, 24-28 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 66
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2011 150:-

Varifrån kommer artiklar i detta nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till sidnummer i tidningen.

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 17. Manusstopp har vi den 10 mars.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Aktiv hembygd en kort lägesrapport

När jag presenterade mig i Västgötabygden för några nummer sedan hade jag inte påbörjat arbetet med projektet "Aktiv hembygd" och visste inte mycket om hembygdsrörelsen. Nu har jag redan varit igång i tre månader, visserligen bara halvtid men en intensiv och händelserik halvtid. Här är några ord om det som har hänt i projektet och det som är tänkt att hända fram till mars när det avslutas.

Särskilda förutsättningar och lösningar

Min första uppgift var att ta reda på vilka resurser och behov som finns i de västgötska hembygdsföreningarna. Hösträffarna gav mig en första uppfattning som säkert delas av de flesta. Förutom sina engagerade medlemmar, tycks föreningarnas resurser framför allt bestå av föremålssamlingar och byggnader vilka förvaltas med stor omsorg. Dessutom måste verksamheten, midsommarfirandet, studiecirkelarna och kulturvandringarna betraktas som viktiga resurser. Behoven verkar stivas, fler medlemmar och bättre ekonomi för att kunna ta vara på samlingarna.

För att få mer kött på benen och samla konkreta exempel ägnade jag perioden oktober till december åt att träffa föreningar från olika delar av landskapet. Hur samarbetar Vårgårdakretsen med kommunen? Vilka gemensamma aktiviteter har Markkretsen företagit sig? Hur arbetar en förening som inte har några föremål eller byggnader att förvalta? Det är exempel på frågor som jag fick svar på. Höstens alla fantastiska möten visade också att min första uppfattning innebär en grov förenkling. Varje förening har sina särskilda förutsättningar och därför varierar också behoven stort från en förening till en annan.

Många som samverkar med hembygdsrörelsen

Förutom föreningarna träffade jag förbundets studiekommitté för att diskutera kursutbud. Studiekommittén är en bra grupp som träffas regelbundet och samarbetar med Vuxenskolan. Att den fungerar så väl innebär att kursverksamhet har alla möjligheter att växa och utvecklas. På studiekommitténs vårmöten hoppas jag kunna bidra med mina erfarenheter från hösten och komma med fler konkreta initiativ.

För att ta reda på vilka nätverk som finns och vilka samarbeten som skulle kunna utvecklas, hade jag också möten med personer som på olika sätt arbetar med hembygdsföreningar. Bland dem fanns kultursamordnaren i

Sven i Romnefall tyckte det var viktigt att visa hur man jobbade förr i tiden. Här borrar han en sten som han lärt sig i sin ungdom.

Falköpings kommun, representanter från Västergötlands museum och Vänermuseet, regionens hemslöjdskonsulenter och lokala företagare. Jag har också träffat kulturarvskonsulenterna i Bohuslän och flera hembygds-konsulenter från andra delar av landet.

Under de tre månader som återstår blir det fler möten. Jag räknar också med att lägga mycket tid på att analysera och sätta ord på de erfarenheter jag har gjort. Som ni kanske minns är uppdraget att göra en förstudie som kan ligga till grund för en större ansökan som förbundet planerar. Medlen som finansierar mitt arbete kommer främst från länsstyrelsens landsbygdsenhet som verkar för att utveckla landsbygden. Den viktigaste frågan som jag bör diskutera i slutrapporten är just hur hembygdsrörelsen kan stärkas för att i ännu högre grad bidra till landsbygdens utveckling. Kanske är det med hjälp av konsulenter, kanske med andra åtgärder. Grundtanken är att föreningarnas framtid går hand i hand med bygdens.

*Text Eva Löfgren
Foto Leif Brunnegård*

Tankar i tiden ...

I Vårgårda har ett Leader-projekt genomförts under närmare tre år och nu är man framme vid final och slutrapport. Projektägare var Vårgårda Hembygdsförening och totalt har man haft 1,23 milj kronor i direkta kostnader. Deltagare i övrigt har varit Missionshistoriska museet, Södra Härene Hembygdsförening, Lena Bergstena Hembygdsförening, Svältornas Fornminnesförening, Nostalgimuseet, Fåglumsmuseet och kommunen. I projektet ingår ju dels den ideella verksamheten (föreningar och museer), dels den offentliga (arbetsförmedling och kommun) samt övriga intressenter som Sjuhärads kommunalförbund och Sparbanken Alingsås samt egen finansieringsdel.

- Sju föreningar har deltagit i projektet och de har uppmuntrat och utvecklat varandra. I projektet har föreningarna utformat och skaffat: Mp3-spelare, ljudkuliss, filminslag, dokumentation/digitalisering av inventarier, nya hemsidor, aktiva montrar, ny marknadsföring samt olika pedagogiska grepp.
- Leader-projekt är ett utmärkt sätt att få medel till att utveckla landsbygden. Hembygdsrörelsen har här en viktig uppgift. Samverkan med andra likvärdiga intressenter som de tre museerna: Fåglumsmuseet, Nostalgimuseet och Missionshistoriska museet har varit givande.

Detta är ett bra exempel på hur Leader-projekt kan framhäva bygdens historia och ta fram sevärdheten och det intressanta (och samtidigt lösa finansieringen).

- Inom projektet har vi under 2009-11 renoverat ett torp, skapat en ny hembygdspark, aktiverat tre småmuseer med nya montrar och medverkat till en ny samlingslokal, delfinansierat en bok om "När sockna var kommun", skapat vandringsleder med informationstavlor, arbetat med pedagogiska förbättringar och växlat upp ideellt arbete med EU-medel. Kommunen har samordnat projektet. Inte minst har man via ortens skolor fått många nya besökare – då bland annat bussresor har arrangerats för skolelever. Arbeta pågår med att försöka ta fram lådor med olika undervisningsföremål och stadieindelade studietips mm.
- Vi har anordnat några olika studieresor och inte minst till Västarvets institutioner och museer. De har ju enorm kompetens inom bevarande, dokumenterande och

visande av samlingar. Inte minst Bohusläns museum i Uddevalla gjorde ju efter Thordén-varvet en jätteinsats med att dokumentera alla hembygdssamlingar och arbetar fortfarande med detta utvecklingsuppdrag.

Allan Andersson i Vårgårda Hembygdsförening kan beskriva hur man fotodokumenterat alla samlingar och nu arbetar med att beskriva hur de olika inventarierna använts, bakgrundshistoria och hur det hamnat i samlingarna. Vårgårda Hembygdsförening har här använt sig av ett dataprogram framtagit av Borås Idrottshisto-

riska Sällskap, men flera av de andra föreningarna har köpt in dataprogrammet Sofie och båda har sina fördelar.

Den gamla hemvärnslokalen monterades ned och flyttades till Tumbergs hembygdspark och har sedan byggts om med kök, samlingshall, toaletter och handikapentré. Snart står allt färdigt efter en enorm ideell insats. Avsikten är även då att bygga några nya montrar, så att den gamla intilliggande skollokalen också kan bli mer överskådlig med sina samlingar.

Lena Gustafsson i Södra Härene Hembygdsförening berättar om dagsverkstorpet Kviden, som tillkommit under projektet och om museet vid Härenegården. Här har nya montrar gjorts, samt en stor inventering av 175 olika sevärdheter och minnesplatser tagits fram och detta skall nu bindas ihop till en informationsled med folder och GPS-utsättning.

Dokumentationen har omfattat alla inventarier men även handlingar från den gamla socknen/kommunen, som tex. om järnvägen mellan Vårgårda och Nossebro, som hade koncession men som under första världskriget aldrig blev påbörjad.

Ulf Hedin har varit anställd som projektledare och satt igång dokumentationen och digitaliseringen och arbetat främst med museerna. Föreningen Pyndaren har ansvaret för Nostalgimuseet och Vårgårda Cykelklubb är delansvarig för museet om "Dessa fantastiska Fåglums".

Mer information eller vår slutrapport kan beställas från sven-ake.mokander@vargarda.se

*Sven-Åke Mökander
kultur- och fritidschef i Vårgårda*

Kunskap från förr inte bara historia

Lieslätter. Under dagen visades lieslätter.

Smide. Konsten av smida demonstrerades.

Västergötlands Hembygdsförbund inbjöd lördagen den 1 oktober i samarbete med Sveriges Hembygdsförbund, Hantverkslaboratoriet Da Capo vid Göteborgs Universitet i Mariestad och Studieförbundet Vuxenskolan till en inspirationsdag i Mariestad med kunskap från förr.

Denna kunskap att använda i dagens verklighet fick bortåt 70 deltagare som hade anmält sig höra Viktoria Hallberg från Sveriges hembygdsförbund tala om kulturvård, och Gunnar Almekvist berätta om kunskap från förr som också kan användas idag.

En resurs

Charlotta Warmark berättade om kulturarvet som en resurs för en hållbar framtid och därefter kunde man välja på en rad olika seminarier: Matlagningstekniken förr och nu där Sven-Erik Larsson berättade. Traditioner och traditionsbärare, filmaren Anette Lykke hade följt trädgårdens hantverk och visade delar av Urshults Äpplekungar. De hade lärt sig av sina fäder, deras kunskap är viktigast och den skall man visa respekt för.

Tredje seminariet handlade om Kraken och snipan – ett traditionellt hantverk. Lars-Göran Nilsson höll i detta.

Efter lunch fick vi gå runt på hantverksdemonstrationer, där vi fick se traditionellt byggnadsmåleri. Bland annat fönster från 1800-talet med djupa falsar, gjorda av kådrik furu. Vi fick en inblick i lieslätterns kunskap. Smeden visade olika smidesprocesser – hur man smidde olika navare. Bygghantverkare visade och berättade om olika byggnadsmaterial som lera och halm och sågspån-koskit-halm.

Därefter höll Inger Widja ett föredrag om hur man Ser med nya ögon. Därefter följde en kort paneldiskussion med Gunnar Almekvist och Linda Lundblad, lärare på hantverkslaboratoriet, Christer Wennerberg från Vuxenskolan och Eva Bergström Hyenström, ordförande i Västergötlands Hembygdsförbund.

Sedan begav vi oss till Ullervad – Leksbergs Hembygdsförening där vi besåg Lorensberg som föreningen höll på att restaurera med pengar från projektet Hus med historia.

Text: Ingrid Zachrisson

Bild: Viktoria Hallberg

Du har väl inte glömt av att prenumera på Västgötabygden? Nu är det hög tid!

Medeltida stenbilder har mycket att berätta

När Härjaborna på medeltiden gick till kyrkan möttes de i porten av bilder i sten på lindansare och björntämjare. Idag är bilderna illa medfarna och inte så lätta att studera, men då flammade de av färger och såg nog mer ut som reklam för marknadsgycklare än som kristna budskap. Men det är bara vi som inte förstår att läsa bilderna rätt. För Härjaborna då var det solklart: hur märkliga konsterna dessa gycklare än visade upp så var de inget mot Herrens under. Säkert var bilderna vida berömda, något liknande kan man inte hitta närmare än i Italien, och professor Jan Svanberg räknar i sin nya bok om medeltida västgötsk stensulptur med att bilderna huggits av en italiensk stensulptör som kommit från Lund där han arbetat under första halvan av 1100-talet. Dessa märkliga bilder i Härja bör alltså ha huggits i mitten av seklet. Säkert var det herren till Ettaks kungsgård som lockade dem till Hökensås, kanske hade han rentav råd att locka italienska lindansare som visade upp sina konstverk på riktigt vid kungsgården.

Inte så känd

Trots att Härja kyrka har näst mest reliefer av det här slaget är den inte alls lika känd som ettan Forshem. Men i den nya boken får man veta åtskilligt om skulpturerna och syftet bakom dem. På samma sätt är Västergötland ovanligt rikt på medeltida stenbilder, men de har inte uppmärksamats som på andra håll.

Jan Svanberg är pensionerad professor i konstvetenskap, men brinner fortfarande för sitt ämne. Han har skrivit om en del av de västgötska bilderna förut, men här är bredden större. Främst handlar det om bilder som ingår i själva byggnaderna, de medeltida dopfontarna har Sven-Axel Hallberg avverkat och om liljestenarna kom Annelie Nitens och Anna Nyqvist Thorsson med en lunt härom året.

Bildande bok

Boken innehåller 150 bilder på stensulptur, och det är en stor tillgång. Stensulpturerna sitter ofta illa till, är illa medfarna och allmänt svåra att se i närbild på plats. Här kan man med Svanbergs beskrivningar som stöd upptäcka detaljer som annars vore svåra att se. Men Jan Svanberg

Härja kyrka på en bild från förra sekelskiftet.

ägnar sig inte bara åt konstvetenskapen, han hjälper oss att identifiera personerna bakom konsten, eller i vart fall peka ut vilka det troligen är.

Så för alla vänner av västgötsk hembygd och dess historia är boken en guldgruva, särskilt som Jan Svanberg inte drar sig för att presentera spännande teorier, fast han understryker förstås hela tiden att det handlar om just teorier.

Med hans hjälp kan vi också uppfatta skulpturerna som förr. Som de idag rätt vackra och fridsamma lejonerna vid norrporten på Skövde kyrka. Under medeltid lyste lejonens gap blodröda och hotfulla, och skräcken ökade nog av att ett lejon vilar på en man som slagits till marken och är död, eller i vart fall snart kommer att dö. Nog skakade det om syndarna.

Här finns inte bara berömda platser som Varnhem, Gudhem, Skara och Forshem utan rader av medeltida kyrkor runtom i Västergötland får besök. Och överallt får man pusselbitar till historien. Flera av de handskickliga byggmästarna har skapat bilder på sig själva i arbete, även om vi sällan vet vad de hette, och på många andra skulpturer visas säkert mäktiga och rika män, och någon gång kvinnor, som ekonomiskt och på annat sätt bidragit till kyrkbygget.

Hans Menzing

När Din förening haft årsmöte

är det viktigt att Ni skickar in uppgifterna om Din förening till Eva Mann på förbundets kansli i Vara så snabbt som möjligt.

Sankta Marie källa

I sju hundra år har den legat där trofast
och erbjudit både vaganten och bofast
sin lenande, läkande dryck,
åt folket i Torpa och Fritsla och Tämta
och Varnum och Toarp, som där kunde hämta
sin bot emot sorg och betryck.

Mot utsot och tvinsot och pest och podager
den ordnade bot för båd´ rultig och mager;
man drack blott en klunk ur dess läkande djup.
Och kräfte och brännsår och själv onda bettet
blev bringat till läkdom om man hade vettet
att ta blott en endaste sup.

Och vägglöss och flatlöss och loppor och skäver
en silverne skopa, en mugg utav näver
av vattnet gav ofelbart läkande bot,
mot slag eller ont i en fot.

Mot ormbett och dröppel och bråck
och fistel och fotsvett och chock.

Mot önskad graviditet,
för barnlösas fertilitet.

Mot åldrande leder och knäpp uti knäna
mot hälsa hos hästar och sinkor bland fåna,
mot trolldom och bortbytta barn,
med större effekt än Jordan.

Förstoppning och fånighet, mardröm om natten
de botades prompt av dess läkande vatten.
Hell, Sankta Maria, gratia plena,
för vattnet Du gav där att lindra och rena.

Fotnot

Den bör förstås heta Sankta Marie källa eller varför
inte på normal svenska Sankta Marias källa, absolut
inte Sankta Maria källa, som kulturnämnden anslagit på
vägvisarna. Om Du från Kristineberg tar dig till rondel-
len vid Dammsvedjan och fortsätter söderut, passerar
Du under en vägbro, ser en taverna till höger och en
parkeringsplats till vänster. Därefter följer ytterligare
en rondell. Sedan Din väg passerats av fyra elektriska
trådar rätt över vägen, skall Du ta den andra grinden till
vänster i älgstaketet. Det går att parkera bilen innanför
staketet. Efter en promenad om 100 meter rätt fram och
sedan 200 meter till vänster hittar Du källan. Den är
delvis stensatt och cirka en meter djup, och den bebos
för närvarande av en meterlång snok. Vattnet är numera
inte drickbart. Nils Hufwedsson Dal berättar i Boerosia
1719 att källan vid den tiden under sommaren besöktes
av människor "från hela Göta rike".

*Bo Göran Carlsson
Lyriska eskapader
och krumbukter*

Utmärkelser 2011

Diplom

Åke Johansson	Ölsremma Hbf
Wera Svensson	Norra Åsarps Hbf
Bengt Andersson	Kållands Råda Hbf
Sölve Johnsson	Husabyortens Hbf
Gun Vilnersson	"-
Sven Lidberg	Järpås Hbf
Maj och Lars Karlsson	"-
Karl-Erik Karlsson	"-
Birgit Andersson	"-
Kerstin Håkansson	Södra Vings Hbf
Inger Johansson	"-
Annki Holtander Bergsborn	"-
GullBritt Andersson	"-
Gunvor Lundgren	"-
Bengt Johansson	Hols Hbf
Brita Johansson	"-
Greta Johansson	"-

Bänis Johansson	Hols Hbf
Maj Johansson	"-
Ann-Stin Jacobsson	Skärvs Hbf
Elof Johansson	"-
Viola Essgren-Larsson	"-
Gunilla Jacobsson	"-
Kerstin Claesson	Vegbyortens Hbf
Linnea Claesson	"-
Per-Olof Kinnander	Västg Gille i Strängnäs
Hedersnål med lagerkrans	
Gunnel Hansson	Husabyortens Hbf
Bengt Salomonsson	Södra Vings Hbf
Lennart Johansson	"-
Lena Arabäck	"-
Bo Arabäck	"-
Göran Axelsson	Vegbyortens Hbf
Gustav Johansson	"-

Belönas för sitt engagemang Christer Damm jobbar i det tysta

Rör sig gärna i skog och mark. Christer Damm belönas för sitt arbete med att levandegöra kulturarvet i Hålanda socken.

Christer Damm, en person som jobbar mycket i det tysta. Nu får han emellertid finna sig i att stå i rampljuset. Han har fått ta emot Ale kommuns belöningsstipendium om 3.500 kronor för sitt arbete med att levandegöra kulturarvet i Hålanda socken.

Överraskad

Det var en mycket glad Christer Damm som mottog beskedet från Kultur- och fritidsnämnden att han utsetts till en av två kulturstipendiater för 2011.

– En överraskning. Jag trodde inte att jag var en sådan betydelsefull person. Att bli uppmärksammas med ett kulturpris visar att kommunen värdesätter mitt arbete i Hålanda socken, säger pristagaren till lokaltidningen. Listan över insatser som Christer Damm utfört och fortfarande utför i kommunens norra del kan göras lång. Hans intresse för bygdens historia är påtaglig.

– Att ta del av de gamla torparnas historia och sätta sig in i deras liv är fascinerande, säger Christer, som jobbar mycket i det dolda och gärna för sig själv.

– Då har man kontroll på vad man gör och vad det blir av det, säger han.

Christer Damm är ursprungligen från Göteborg, köpte en sommarstuga i Sandåker där han bor permanent sedan 15 år tillbaka.

– Jag blev bekant med Högabo, fick ta del av berättelserna från hans far och farfar. Jag har en samling av 150 berättelser om personer och händelser i socknen under

1800- och tidigt 1900-tal. Det finns namn och data på sådana som bott i torpen och gårdarna förr i tiden, berättar Christer.

– Det ringer folk till mig ibland och undrar vad folk har bott. Nyligen var det en som frågade var spelman Pettersson hade levtt. Jag visade personen ifråga den stenhög där Pettersson hade bott.

Sedan tre år tillbaka är Christer Damm ordförande i Hålanda Hembygdsförening. Det uppdraget har bland annat inneburit att han varit med och gjort en uppmärkning, 173 skyltar och därtill GPS, av torpgrunder, sågar, kvarnar och dansbanor. Christer är också en flitig ledare för hembygdsvandringar för att visa upp socknen och dess historia.

Christer Damm deltar också i det nystartade projektet med att märka upp den 1 000 år gamla vandringsleden från Lödöse till Skara, som går genom Hålanda.

– Det är fantastiskt, leden är tusen år gammal och ändå kan man se spår av den. Framförallt är den synlig på två platser där man ser fyra parallella spår, en så kallad hålväg. Tanken är att märka upp leden, göra en parkeringsplats och informationsskyltar som intresserade besökare ska kunna ta del av.

Motiveringen till Christer Damms belöningsstipendium låter enligt följande:

”För sitt outtröttliga engagemang med att dokumentera och levandegöra vårt kulturarv i de norra delarna av Ale. Genom sitt arbete sprider han kunskap och intresse för vårt lokala arv och ger oss också möjlighet att bära det med oss in i framtiden”.

– Detta pris ger mig anledning att fortsätta arbetet med uppmärkning av till exempel rullstenar, jättegrytor, genomföra berättarkvällar och teckna ner äldre berättelser, avslutar Christer Damm.

*Text Jonas Andersson
Foto: Pelle Dahlberg*

Faktaruta:

Christer Damm

Ålder: 69.

Bor: Sandåker i Hålanda.

Familj: Särbon Yvonne, son med två barn.

Intressen: Särbon, hembygdsföreningen, skog, natur och historia.

Aktuell: Som en av årets kulturstipendiater i Ale kommun.

Vi köpte vår hembygdsgård

– Nu är det klart, vi har köpt Bönared! Olle Johansson, ordförande i Bjurbäcks Hembygdsförening, möttes av applåder när han under oktoberfesten 2011 kunde berätta att förhandlingarna med stiftet avslutats. Hembygdsgården Bönared hade inköpts och var nu föreningens egendom.

Byggnadsminnesmärkt Bönared, med anor från 1500-talet har en omväxlande historia. På 1600-talet hade ägarna olika adelsnamn. Gården blev sedan, via kronan, kaplansboställe i mitten på 1700-talet. Tiden som prästgård slutade 1927 då fastigheten började uthyras till privatpersoner. På 30- och 40-talen bedrevs

pensionatsverksamhet här. Från 1950 till 1984 hyrdes Bönared av Rut Brenner, vars förtjänst det är att Bönared blev förklarad som byggnadsminnesmärke. Efter hennes bortgång fick hembygdsföreningen hyra huvudbyggnaden, två flyglar och omgivande park av kyrkan och Bönared har därefter fungerat som vår hembygdsgård.

En omfattande byggnadshistorisk översikt utfördes av Jönköpings läns museum år 2010. Rapporten finns tillgänglig på museet men även på Bönared.

Bakom förvärvet av hembygdsgården ligger en önskan hos folket i Bjurbäck – där nästan alla är medlemmar i föreningen – att kunna fortsätta med alla evenemang. Exempel på sådana är midsommarfirande, adventskaffe och julmarknad.

Jordgubbsskaffet i Bönared

Vad som framför allt förbindes med hembygdsgården är den verksamhet som sedan 1985 kommit att kallas ”jordgubbsskaffet i Bönared”. Från en blygsam start första året med ca 300 kaffe-med-jordgubbstårtagäster har evenemanget svällt till ca 10 000 betalande gäster per säsong.

Allt arbete med till exempel bakning och servering utförs ideellt. Många Bjurbäcksbor men även åtskilliga personer från närområdet är engagerade.

Det är framför allt inkomsterna från detta arrangemang som gjort det möjligt för föreningen att samla

Midsommarfirande på Bönared.

kapital till inköpet av Bönared. Men en del av pengarna har även gått till underhåll och renovering av föreningens andra fastighet, den gamla folkskolan. Här hålls numera de flesta av föreningens andra aktiviteter, som vår-, oktober- och grötfester, filmvisning, studiecirklar, föreläsningar och speciella familjearrangemang med bland annat luciafirande och julgransplundring.

Som kanske framgått ägnar sig vår förening mest åt social gemenskap och inte av insamling och vård av gamla föremål. Vi träffas och trivs och hjälps åt! I en glesbygd som vår drar myndigheter av olika slag in på servicen. Elavbrotten är vanliga och man tänker riva telefonstolparna, trots att det inte finns täckning för mobilen överallt, och brevlådorna för dem som bor i periferin skall flyttas ”till stora vägen”.

Välkomna hit!

Mycket arbete med renovering och underhåll av Bönared har under åren utförts av föreningsmedlemmar men nu väntar åtskilligt mer. Redan har den gamla elinstallationen rivits och ersatts av ny. Andra nödvändiga förbättringar ligger framför allt på VA-sidan.

Till sommaren önskar vi er alla välkomna till vår alldeles egna hembygdsgård. Vi har öppet varje dag tre veckor under jordgubbssäsongen!

Aina Lindborg
Bjurbäck

Elden

livgivare - förödare

Under en vandring till några gamla boplatser, för att se hur resterna av människors mödosamma slit att bryta mark för överlevnad hade motstått skogens återerövring, kände jag det vanliga suget i mattarmen. Det var dags för middagsrasten. Jag började se mig om efter ett lämpligt torrträd till ved och en gammal tallstubbe för några flisor töre till tändningen. Så en bra plats i en glänta med skydd mot snålblåsten, där snart den eld sprakade som skogsvandraren, medan han ännu gick klädd i hudar, hade som förutsättning för sin överlevnad.

Livsgivande

Lägerelden, som numera sällan har någon funktion för fysisk överlevnad, har fortfarande kvar sitt livsvärde, trots att trehundra generationer skiljer oss från den förfader som tände den första elden. När han fann att våldelden, som tände på skogen, gav rikligt med foder åt det matnyttiga viltet, och bär och nötter åt honom själv, började det svedjebbruk som ändade i den stora emigrationskatastrofen, då en fjärdedel av befolkningen tvingades lämna landet på grund av förödd jord. Det samma såg jag i Tanzania på 60-talet där 80 procent av landets jord brändes varje år vid torrtidens slut, för att snabbt ge ny växtlighet åt hungrande kreatur. En metod som långsiktigt brände bort myllan. Elden som livgivare tar sin tunga tribut vid missbruk.

Lägereldens rökdof, ljus och värme skapar en sinnets inriktning mot vad de ständigt skiftande lågorna berättar, medan veden förintas till kol och aska. Vad är det som binder oss så hårt till elden. Gnistan av något primitivt minne av grönskan efter eld och regn, eller genen som minner om hur ruggigt och kallt det var i mörkret längst inne i grottan. Även för mer civiliserade vandrare än en gammal skogsgubbe, blir lägerelden mer än en trivsselfaktor. Skämt och skratt kan plötsligt tystna, rofyllda ansikten speglar fjärran tankar. Först när elden falnat och kylan tränger på, vaknar man upp, som ur en drömmesa långt bort.

Ensam vid min torrvedseld, försjunken i fantasin kring de spelande lågorna och den sprakande veden, vaknar det undermedvetna med minnen kring familj och arbete, hemma och långt bort i främmande länder. Med eldens falnande återvänder jag till nuet. Där jag nu sitter, i en grankultur på det gamla skogstorpets odling, är skogen i 60-årsåldern och andra generation kulturskog sedan torpet lades ut till skog på 1850-talet. Trots detta ser jag tydligt de tegar, som två generationer skog inte kunnat utplåna.

Lägerelden, en trivsselfaktor.

Medan jag lägger nya vedträn på elden, tänker jag på hur effektivt torparens teg, formad av hacka och årder motstår utplåning av granrötter och skogsredskap. Osökt kommer minnet av mina skogskollegors försäkringar, att de stora maskinplogarnas jättediken på Gällivarehyggarna skulle försvinna efter några tjällossningar. Det skall istider till för att utplåna de spåren av vår hänsynslöshet mot naturen.

Men tegens seghet till trots, det blir den biologiska mångfalden, det försvinnande odlingslandskapet och den förmörkade bygden som är den stora förloraren. Samtidigt finns här och var en strimma av ljus, som i Naturskyddsföreningens arbete på torpet Grinnsjö, där den skogbevuxna ängen steg för steg återerövrades av idoga idealister, där den ömtåliga ängsfloran åter vandrar in.

Elden – naturdanaren

Tankarna vandrar vidare. Till eldens livgivande betydelse som förutsättning för skogslandskapets mångfald. På gamla tallar kan vi räkna oss till när skogseldarna gick fram. På trädens läsida åstadkommer hettan att barken sveds bort och åstadkommer så kallade brandljud. Träden bildar ny ved över skadan – övervallning. Efter varje skogseld bildas nya brandljud och ur övervallningarnas antal årsringar kan vi bestämma när det brann. I vårt land har det varit omkring 80 år mellan skogseldarna ända tills människan, med effektiva metoder, släckte bränderna innan de hann skapa nya förutsättningar för mångfaldens skog. Nu har bristen på skogseld blivit naturvårdarens stora problem.

Många skogar i äldre naturreservat har uppkommit efter eld. I nyare reservat har igenvuxna betesland, eller brist på skogliga åtgärder varit förutsättning för det ekosystem som fredats. Reservatets normala skötselåt-

gård blir oftast så kallad fri utveckling. Som om naturen plötsligt skulle kunna frysas efter ett byråkratbeslut. Men det biologiska åldrandet fortsätter, och därmed den förändring som obevekligt går mot att granen tar över herraväldet med monokultur som följd. Monokultur - javisst, det är ju människan som gett förutsättningen.

Granen smyger sig upp under andra träd och dödar, med gasutveckling från barren, tallens och ekens grenar. Även om den första generationen gran inte lyckas, tar den nästa vid och resultatet är oundvikligt. – Den här gasutvecklingen kände förr varje husmor till, som fick hem en nyhuggen julgran. Hon skyndade sig att ta ut sina värdefullare krukväxter ur rummet, så att de inte skulle dödas.

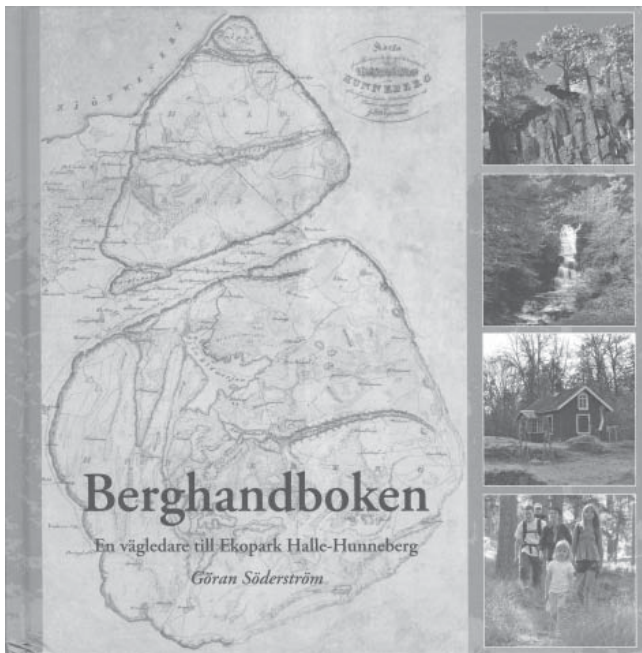
I det av elden öppnade landskapet gror och utvecklas tall och lövträd, medan överlevande granfrö i marken och

insåning från fuktiga partier, där granen överlevt, fyller på. Björken, aspen och sälgen med sin rika frösättning och lätta frö, kommer in långt ifrån. - Min gamla professor i skogsskötsel brukade säga att det räckte med en björk per socken för att få full täckning.

Så skapades våra värdefullaste, rikaste urskogar. I viss mån kan yxan och röjningsmotorsågen göra motsvarande resultat. Det är nödvändigt att vi finner vägar att efterlikna naturen i skötseln av de sista naturskogarna i södra Sveriges fragmenterade skogslandskap. Där elden inte kan användas, måste naturvårdarens manuella insats till. - Men veden är slut och elden falnar. Det är dags att vandra vidare.

Göran Söderström
Vänernborg

Göran firade 95-årsdagen med en ny bok

Läsvärd. Om Du skall besöka Halle- och Hunneberg är boken verkligen en handbok.

Göran Söderström, bosatt i Vänernborg och medlem i Västra Tunhems Hembygdsförening kunde Du läsa om i Västgötabygden 2008:5. I det numret presenterade Roland Antehag honom under vinjetten Profilen.

Göran har varit skogsmänniska både i yrket och på sin fritid och under senare år har han blivit en verklig expert på Halle- och Hunneberg. De senaste åren har Göran försett Västgötabygden med artiklar som handlat både om hans favoritberg och om skogsbruk och människor

i skogen. Göran är en flitig skribent i sin hembygdsförening men han har också gett ut ett tjugotal småskrifter där han berättat om naturen, djurlivet och människorna på Halle- och Hunneberg.

Berghandboken

Att ge ut en bok lagom till sin 95-årsdag är inte allom givet. Men Göran sprudlar av energi och han har sanneligen inte legat på sofflocket sedan han gick i pension från Domänverket för 30 år sedan. Hans nya bok är ett koncentrat på artiklar som funnits med i tidigare skrifter, men Göran har också sett till att boken är aktuell och han har försett den med en del tillägg. I en presentation står det att Berghandboken är en dörröppnare och guide till Ekoparken Halle- och Hunneberg.

Boken är utgiven i samarbete med Vänernborgs Söners Gille och Kungamuseet Älgens berg.

Det är min första bok med hårda pärmar berättade Göran för mig i samband med utgivningen. Den är på 120 sidor med många härliga bilder och med kartor som berättar om det område som man just läser om.

Ett gott råd

En journalist på GP berättade i anslutning till Görans födelsedag om vilken upplevelse det var att bli guidad av Göran på bergen. Den förmånen kan vi inte få idag, för enligt Göran är det lite svårt med skogspromenader. Mitt råd är därför: Skaffa boken innan Du beger Dig till Halle- och Hunneberg. Berghandboken ger Dig en fin guidning.

Leif Brunnegård

Diana i Varnhem en visa i hela riket

Helt naturligt

Fabriken blev en visa i hela landet och till och med revykungen Karl Gerhard lär ha sjungit nidvisor:

Di visste det inte, men di ana
vad som fanns i burkarna från Diana.

Ungefär så, Karl Gerhard brukade formulera sina visor elegantare, men rimmet är nog rätt.

Diana var en konserverfabrik som påpassligt startades i Varnhem under krigsåren då det var ont om det mesta. Inte minst om kött. Det var alltså inte så svårt att saluföra konserver med skogsfågel och vildand. Det lät ju riktigt lyxigt. Vad kunderna inte visste var att skogsfågeln och vildänderna främst bestod av kråkor, kajor, skator, skogsduvor, måsar och annat som var lätt att fälla.

Skogarna tystare

Det lär ha kommit mängder av försändelser främst från Västkusten innehållande döda fåglar av det märkligaste slag. Även i Billingskogarna blev det märkbart tystare allteftersom massor av fåglar föll offer för skyttar som sålde bytet till Diana.

Fabriken skall ha legat i korsningen mellan Broddetorpsvägen och järnvägen – fast den senare är ju borta sedan länge. Lite exotisk var ju redan direktörsparet. Han titulerades löjtnant och påstods ha tjänstgjort i Främlingslegionen, hon var fransyska. Kanske möttes de under hans krigiska äventyr.

Naturligtvis började skvallret gå ganska snart. Kråkfåglar och måsar hör ju inte till de vanliga middagsrätterna, och så småningom blev det polisutredning. Kunderna klagade över att innehållet mest var tranigt utan minsta viltsmak. Dessutom var konserverna dyra. Det visade sig vid noggranna undersökningar att burkarna innehöll mycket lite kött, trots att kråkfåglar ju borde vara billiga. Främst innehöll de en ”fransk gele” tillredd av direktörens franska fru, och innehållande elva sorters kryddor. Nu var även kryddimport förbjudet vid den här tiden så i verkligheten gjordes gelén i en källare i Vara av svenska produkter.

Vildfågel. Vad för fåglar burkarna innehöll var oklart.

Vilseledande

Det blev rentav rättegång och fällande dom så småningom. Marknadsföringen ansågs vilseledande, men när är den inte det? Dessutom var en del av de fåglar och djur som konserverades fridlysta vissa tider på året och det handlade även om jaktbrott.

Det avslöjades att rader av fåglar sålts under trevliga namn, nötskrikor och sparvar exempelvis, medan mängder av grävlingar bjöds ut som stekt skogsvilt.

Men som sagt, resultatet av rättegången blev ganska magert, och skall sanningen fram så var det säkert inte bara Diana som under dessa år marknadsförde märkliga djur och fåglar som lämpliga middagsstekar.

Rättegången väckte stor uppmärksamhet och fabriken rykte förstördes, så dess tid var snabbt över. Men innan dess glädde den många revymakare och journalister, man hade väl inte så mycket att skratta åt under dessa år.

Hans Menzing

Alingsås Museum i Alströmerska Magasinet

Det är nu snart 2 år sedan dörren till museet stängdes, närmare bestämt 30 januari 2010. Året före, 2009, hade museet över 10.000 besökare och det hade ökat de senaste tre åren.

Oro hade märkts en lång tid och ett stort ointresse från både förvaltning och Kultur och Fritidsnämnden. Vår förening Museets Vänner i Alingsås startade med före museichefen Per-Henrik Rosenström i spetsen. Vi är nu över 170 betalande medlemmar.

Vi har ordnat två paneldebatter med alla våra politiker på plats och cirka 130 i publiken. Vi har arbetat med artiklar i tidningen och även bland Sveriges museifolk. Vi har skrivit till alla politiker i landet och till kungen även.

Den 30 januari hade vi ett möte på Alströmerska Magasinet med professor Kalle Grandin från Kungliga Vetenskapsakademien, som ju Jonas Alströmer var med och initierade.

Därefter var det stängt

Allt ljus på konsten, ansåg Förvaltningen, bland annat visades en inlånad utställning av en Amerikansk fotokonstnär som heter Serrano. Motiven var till stor del pornografiska, kostnad 60 000 kronor. Bevakning för att inte någon under 18 år skulle smyga sig in 75 000 kronor.

Museipersonalen sades upp och kvar i dag finns 2 personer ingen på heltid.

Beslutet att stänga museet togs inte på ett korrekt sätt utan i efterhand när förvaltningen redan stängt dörren, därefter fick nämnden fatta ett beslut.

I andra kommuner är det tvärtom

Först bestämmer nämnden, sedan ges direktiv till förvaltningen. Nu har vi ny nämnd och ny förvaltning,

Alströmerska Magasinet som var museum i 82 år.

men tyvärr så vilar före förvaltningschefens ande över alltsammans, och vi har således en stad utan ett museum. Vi har en synnerligen intressant historia som det gjordes en doktorsavhandling om så tidigt som 1793-94 av Anders Knös. Vi har 30 000 föremål i museets förråd och cirka 600.000 bilder i arkivet.

Det är en stor sorg att Alingsås har makthavare som inte förstår att historia är viktigt för alla åldrar och inte minst för alla nyinflyttade som Alingsås hoppas få hit.

Vi har ett vackert hus mitt i staden Alströmerska Magasinet som var museum i 82 år men vi har ännu inte gett upp hoppet om att få tillbaka vår stads historia i denna vackra byggnad.

*Ulla Nordgren
ordförande i Museets Vänner i Alingsås*

Kunskap räddar Västgötabergen

Västgötabergen hotas fortfarande av giriga företag som vill undersöka möjligheterna till brytning av uran och andra begärliga metaller. Det finns starka krafter kring bl a Naturskyddsföreningen som vill stoppa provborrningarna, och de inser att bästa vapnet är att skaffa stor kunskap om fienden.

Så drastiskt uttrycker man det inte, men med hjälp av Studieförbundet i Falköping skall man ägna åtta söndagar under våren till att lära sig det mesta om bergen,

om brytning i olika delar av världen, om energikällor och om framtiden. Med hjälp av olika experter skall motståndarna till exploateringen skaffa sig ett gediget faktaunderlag för att övertyga politikerna.

Men det handlar förstås inte bara om torra fakta. Avslutningen sker i form av en körsbärsvandring i Valbygd i maj, och det är ett argument som i vart fall jag aldrig skulle kunna motstå.

Hans Menzing

Mamma visade upp stenhårt argument

Gunnurs sten på Leksbergs kyrkogård berättar kanske om en mors kamp för sonens rätt att ärva.

Den sonen kunde inte Olof Nacke svära sig fri från. I tusen år har det stått hugget i sten utanför Leksbergs kyrka att Torkel är son till Olof Nacke. Stenen är rest av Gunnur, mamma till Torkel, men inte Olofs fru, som på detta stenhårda sätt försöker se till att sonen får sin rätt. Våra runstenar är oftast resta av män som hyllar fäder eller söner för krigiska bedrifter eller andra stordåd. Men Gunnur (som idag skulle skriva sitt namn Gunvor) i Leksberg berättar om andra bedrifter som den inblandade mannen kanske inte ville skulle basuneras ut över socknen. För förmodligen var han gift med någon annan än Gunnur, som kanske var tjänsteflicka på Olofs gård i Leksberg kring tusentalet.

Nu var Gunnur förstås inte ute för att skryta om att hon hade barn med Olof Nacke. Nej, det handlade om arvsrätt. Olof var rik och lite av hans överflöd borde gå till denne son med Gunnur.

Många gårdar

Nu skall väl i sanningens namn sägas att vi inget vet om Olofs och Gunnurs relationer, men hade de varit gifta eller nära släkt hade det förstås stått på stenen. Olof Nacke var säkert ett kap, för på en annan sten som hittats vid Hindsberg i Leksberg talas det om Olof och femton gårdar. En stor del av stenen saknas så texten går bara att läsa delvis, och där verkar också finnas en förbannelse knuten till Gaut, som möjligen är ett av Odens många namn. Om det inte handlar om någon släkting som också gör anspråk på arvet.

Leksbergsboken citerar en mycket lärd och fantasifull runforskare, H Jungner, som spekulerar kring att det egentligen var Olofs fru som var rik och fört alla gårdarna till boet. Så hennes familj var inte alls road av att denna frilloson skulle få ärva hennes egendom. Men Jungner drömmer också om att på den del av runstenen som saknades skulle Olof erkänna sin son med Gunnur, och att en förbannelse skulle drabba den som inte respekterade hans önskan att även denna son skulle få vara med att ärva.

Tungt dokument

Men detta är bara gissningar. Däremot verkar det mycket troligt att Gunnur var en mamma utan familjens stöd när hon slogs för sin son. Det verkar rentav som om hon lejt en kringströvande norsk stenhuggare att hugga runstenen. Det finns språkliga finesser som tyder på detta, sägs det. Kanske fick Torkel ärva, runstenar var bokstavligt tunga dokument beträffande ägorätt och arv på den tiden. I vilket fall är det en historisk ironi att vi inte vet namnen på Olof Nackes andra barn, som säkert var rika, mäktiga och ansedda i bygden. Vi känner bara till sonen Torkel, och detta tack vare hans tuffa mamma som förmodligen ställde till skandal när hon reste sin runsten.

Hans Menzing

Dialekt på mobilen

I en forskarrapport berättas det att man upptäckt att ungdomarna använder sina dialektord när de skickar SMS. Det är enklare så, har de berättat.

Rudolf Söderberg satte Hornborgasjön på kartan

Den första bilden på Gåsladan vid Östtomten som Rudolf tecknade för över 100 år sedan.

En dag i slutet av maj 1897 vandrade tre djäknar ut från Skara och vandrade längs landsvägen mot Stenum fria från pluggets triviala timmar. Den ene är en 16 årig smärt yngling med pincené, med manliga bestämda drag. De tunna läpparna uttrycker beslutsamhet. Den andre är mer satt till växten och har ett rörligare ansikte. Hans hår är mörkt, de bruna ögonen är livligare men oroligare. Medan han vandrar fram falkar han uppe i trädkronorna. De är på väg till Hornborgasjön för första gången för att se på fågel och samla ägg skriver Rudolf senare vid hemkomsten.

Så berättar gymnasisten Rudolf Söderberg som här ger ett första intryck av sjön. De måste fråga sig fram i stugorna för att hitta den lilla stigen, som går i kanten av högmossen och som leder fram till en strand, där det skulle finnas en båt, som ägdes av en fiskare.

Väl framme möter de tursamt fiskaren som besvarar ynglingarnas artiga hälsning.

”Jag heter Ås” hälsade han och med klappande hjärta frågade pojkarna om han kunde låna ut sin båt. Efter uttalade löften om att inte förstöra årorna eller på annat sätt göra åverkan fick de låna båten. De skulle inte fiska utan bara titta på fågel och samla ägg.

Båten fick de gärna låna och i ladan kan Ni sova säger Ås och därmed har Hornborgasjön fått sin upptäckare och skyddsande för en mansålder framåt.

Rudolf kom sedan att sätta Hornborgasjön på kartan

och under sitt långa liv som lärare i Stenstorp, Skara och senare i Stockholm kom han att dokumentera fågellivet vid sjön. Som en av Skaraborgs mesta folkbildare tillskapar han kunskaper om sjöns geografi och naturalhistoria och blev länken till senare generationers vidare kamp för att rädda den sargade Hornborgasjön. Rudolf fick dock själv uppleva två katastrofala sänkningar under sin levnad, men hann ändå dokumentera några fågelrika år innan Sveriges förnämsta fågelmarker fick dödsstöten 30 år senare.

Rudolf blev den förste som i folkbildningens namn kunde presentera små nätta fågelböcker som man kunde ta med sig i fickan och som blev föregångare till det otal fågelhandledningar som nu är var mans egendom. Därmed kunde han inspirera en kommande generation för naturen och fåglarna.

Otaliga är de böcker, artiklar, föreläsningsserier och debattinlägg om sjön, naturminnesmärken och människoöden i Västergötland. Dessa minnen har han nu lämnat över till oss. För blott några år sedan kunde detta arkiv från Rudolfs och hans kamraters besök vid sjön och andra mötesplatser åter se dagens ljus genom tillmötesgående från hans barn och barnbarn. De förvaras nu på biblioteket i Skara och smakprov på materialet är nu sökbart på nätet.

*Anders Lind
Bjellum*

Inger Dahlgren en flitig föreningsmänniska

Inger Dahlgren iförd dräkt tillverkad av bygdens textilprodukter.

Profilen Inger Dahlgren presenterar sig själv på följande sätt:

Marbo, med rötter i Mark sedan 1600-talet, uppvuxen med skog och berg i närheten. Tidigt intresserad av teckning, läsning och naturen. Redan i skolan intresserad av att skriva berättelser, även någon dikt. Skrivandet blev inte offentligt förrän i vuxen ålder utan allt gömdes undan. Sedan 1970-talet medverkat med dikter och artiklar i olika publikationer.

En vacker vinterdag med blixthalka träffar vi Inger Dahlgren vid hembygdsgården i Berghem. Cykeln står lutad mot hembygdsgårdens vägg. Inger har cyklat hit från sin vinterbostad i Skene. Under sommarhalvåret bor hon ibland på sitt barndomshem i Berghem där hon gärna sitter och skriver med bara naturen utanför och samhällets sorl på behörigt avstånd.

Den som deltog vid stämman 2010 fick ta del av Ingers rimkrönika om Mark. Hon deltar ofta i olika

kulturella sammanhang och framför sina välrimmade verser. Inger är föreningsmänniska och medlem i 14 olika föreningar, som Boråsbygdslyriker, Västgötalitteratur, släktforskar- hembygds- fornminnes- naturskydds- och turistföreningen, Frilufts- och Studieförbundet, hörselskadade med flera. Berghems hembygdsförening bildades för mer än 60 år sedan och Inger har varit medlem hela tiden och sekreterare under 12 år.

Profilen

När vi träffar Inger så vill hon att vi först går till den gamla hembygdstugan, som flyttats från sin ursprungliga plats, till den plats där den nu ligger, vackert belägen i parken utanför hembygdsgården. Väl framme förstår vi varför Inger vill visa stugan. Den uppfördes av familjen Bökman där fru Davida var förläggare. Hon lät rista in rim, med livssanningar, i väggarna. En finns över en gammal vävnad i tekniken krabbasnår.

Ingers mor arbetade hos Davida Bökman och när

hon kom hem deklamerade hon vers efter vers som hon fått av sin arbetsgivare. Kanske lagrades dessa verser i en ung flickas minne och ligger idag till grund för Ingers förmåga att uttrycka sig i rimmade fraser.

Inger hade gärna velat gå i skola och lära sig språk och annat nyttigt. Men det blev för Inger som för många andra, hon fick avstå. Pappan blev sjuk och avled när Inger var 10 år och det fanns inga pengar i familjen för fortsatt skolgång. Hon fick stanna hemma och hjälpa till på gården. Inger handmjölkade kor fram till dess att flaskhämtningen upphörde en snöig morgon den 31 maj 1975. Sådana färdigheter som att kunna slå med lie och handmjölka kossor var en självklarhet.

Inger berättar att pappan hade köpt ett 20-tal olika fruktträd från Gränna och bland dessa finns ett som kallas Johannesäpplet, som är ovanligt men finns kvar på hemmet. Ett mandaträd finns på Brunnstorps äppelodling. Inger gick i skolan i sex år. Sedan följde sex veckors fortsättningsskola. Därefter har hon i hela sitt liv ägnat sig åt självstudier. Hennes dröm var att gå på realskola, ta studenten och sedan läsa i Uppsala. I stället fick hon lära sig engelska på radio och gå en sommarkurs på Sättila lanthushållsskola, där hon fick lära sig att ta hand om slaktdjur genom att salta och konservera. 1961 fick familjen besök av en amerikasläkting och då var det Inger som fick hjälpa till att tolka. Det kändes bra att då ha tillägnat sig en del språkkunskaper.

Inger har alltid varit intresserad av sitt ursprung och innan pappan avled hade hon hunnit nedteckna vad han visste om sin släkt.

Ingers intresse för barn drev henne till mer språkstudier. Det är därför inte bara det stora världsspråket som Inger lärt sig, utan även en del av de tyska och ryska språken. Att arbeta med ”Berlinbarn” har varit en av livsuppgifterna. Familjen tog emot ”Berlinbarn” hemma på gården i Dala. Inger fick möjlighet att flera gånger resa till Tyskland. Skene-Örby församling har i några år under några sommarveckor tagit emot barn från Vitryssland, detta har gjort att Inger tillsammans med sina vänner studerat ryska språket och det kyrilliska alfabetet.

Även andra barn har fått ta del av Ingers omsorg. Hon fick en praktikperiod inom barnomsorgen men eftersom hon hade en hörselnedsättning så var det inget arbete som hon blev rekommenderad att fortsätta med. Det goda med det onda var att hon fick genomgå en öronoperation. Att lära barn om naturen och dess små och stora invånare har hon fått göra som ledare i strövar- mulle- och knytteaktiviteter inom Friluftsförbundet i regi.

Gustav VI Adolfs grävningar i Italien inspirerade. Inger hade inte möjlighet att gräva utomlands utan stannade i Berghem där hon funnit eldhärdar från 200-talet. Hennes uppmärksamhet har också resulterat i att nya tolkningar fått göras av kända fornminnen. En del gamla

stensättningar finns nära Ingers barndomshem. Dessa lär vara från yngre bronsålder. Att vara ”bergtagen” har en särskild innebörd för Inger som klättrat i berg för att finna och lära.

I början av 2000-talet trappade Inger ner och bestämde sig för att inte hitta på några fler nyheter, men för den som är intresserad och vetgirig är det nog inte så lyckat att försöka. Det misslyckades naturligtvis. Genom att Inger hade sin hörselnedsättning blev hon inbjuden till en åtta veckor lång kurs där deltagarna studerade engelska, svenska, matematik och datorkunskap. Detta var naturligtvis omöjligt att avstå ifrån.

Bokmässan i Göteborg är årets höjdpunkt för den litterärt intresserade Inger. Då får inga andra möten se henne som besökare. Då finns hon på bokmässan. Vi frågar efter vilka favoritförfattare som finns på läslistan. Utan nämnvärd tvekan kommer svaret; Bo Setterlind men sedan följer Dick Harrison, Nobelpristagare i litteratur och många fler samt en bok som heter ”jordbruksbok för pojkar” som Inger haft god nytta av som jordbrukare, trots sitt kön.

En främmande fågel! Så betecknar sig Inger själv men är hon verkligen främmande – nej vi tror att hon är en ganska vanlig representant för sin generation. Den generation som gärna skulle velat gå i skolan och lära sig mer, men blev tvingad av olika anledningar att stanna hemma och hjälpa till på gården.

Inger vill gärna ses på en bild där hon skapat sin egen bygdedräkt av textilier från Davida Bökmans produktion. Det säger allt en hel del om Inger som en självständig och tänkande kvinna 2012 som levt och lever ett rikt liv som inte har så mycket med pengar att göra.

Mina smycken

De smycken jag behöver
är timotej och klöver
i sommarns slättervall.
daggens diamanter, regnets silverpärlor,
markens vilda blommor, åkerns pigga ärlor,
lövträd, gran, en och tall.
Stenens gröna mossa, tjärnens mörka vatten,
solens varma strålar, stjärnors ljus i natten,
harens hopp och rävens skall.
Månens bild i bäcken, koltrastsång en marsdag,
dimmans mjuka svepning, stormens hårda krafttag,
från höjd se bygden all.
Vårens skira ljusspel, höstens gyllne färgprakt
små rådjur, kraftig älg, i skön sjuhäradstrakt.
Och snökristallers fall,
vintervitt i skog och lid
i naturens vilotid.

Inger Dahlgren. 1981

*Birgit Carlsson,
Anna Faxgård*

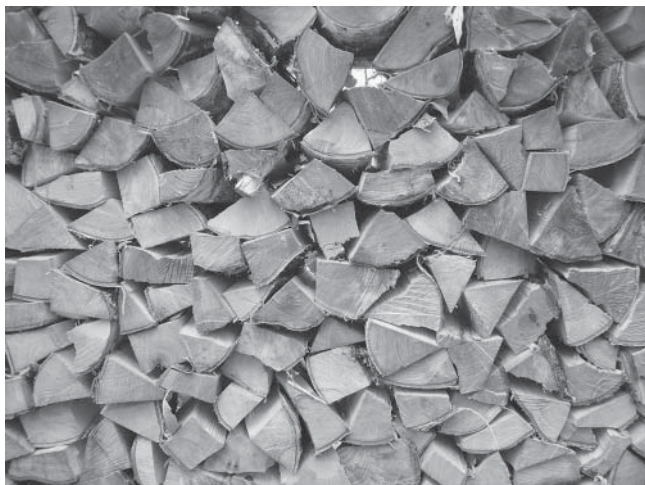
Smått och gott månad för månad

Det finns många roliga och intressanta saker att skriva om varje månad. Jag låter mig inspireras av Britt-Marie Hallberts bok ”Årspraktika”. Andra böcker och internet är en bra komplettering.

Mars

Mars, också kallad Vårmanad, är vår tredje månad. I den romerska kalendern är det den första. Krigsguden Mars eller Martius var näst Jupiter romarnas förnämste gud. Ljuset har återvänt och vi går våren till mötes. Dagarna omkring vårdagjämningen den 21 mars går solen upp rakt i öster och omkring tolv timmar senare går den ned rakt i väster. Om man bortser från områdena närmast jordens poler, är dagarna kring vårdagjämningen ungefär lika långa över hela jorden

Flyttfåglar som vänder tillbaka om våren söker sig ofta till den plats där de häckade året före. I regel kommer hanarna först och sjunger kvällar och morgnar från högt belägna platser. Sången är en revirmarkering och dess gränser markerar han genom att sjunga i områdets ytterkanter. Reviret skall vara så stort att det finns tillräckligt med föda under de veckor som behövs för att bilda par, lägga ägg och vårda ungar. När honorna kommer, fyller sången ännu en funktion – att locka till sig en hona.

Vedtraven.

I vårt land har 20-25% av villorna vedeldning som huvudsaklig värmekälla. Vi är med andra ord många som lägger ned ansenlig tid och kraft på att såga, kapa, klyva, stapla, bära in veden i vedboden och senare i huset. Det finns nog ingen annan energikälla som man blir varm av så många gånger. En gyllene regel är att veden skall vara kluven och helst staplad till påsk och inburen i vedboden till midsommar. Vissa år har vi svårt att hålla detta tids-

schema, men det blir ändå varmt och gott i stugan när kylan slår till. Det är bra att ha årsgammal ved att börja eldningssäsongen med.

Vedspis i köket introducerades vid 1800-talets mitt och revolutionerade matlagningen i hemmet. Den värmdes bättre och krävde betydligt mindre ved än de öppna eldstäderna. En nackdel var att den öppna eldstadens ljus försvann. Därför följde snart också lampor i vedspisens spår, bland annat fotogenlampor. Visst är det fantastiskt – när tillräckligt många människor får nya behov är det några av oss som utvecklar och finner på lösningar.

April

April härstammar från det latinska ordet aperire – öppna – det vill säga att jorden öppnar sig för solen. Det gamla svenska namnet är Gräsmånad. Det sjuder av liv i naturen. Gäddan leker, fåglarna drillar, humlorna surrar och knoppar brister.

Här kommer ett gammalt tips på hur man fångar gädda. Gör en snara genom att blötlägga tagel och tvinna det sedan med kåda eller beck. Koka snaran för att få den mjuk. I ena änden knyts sen en stark lintråd, så att man kan binda fast snaran i en stadig och omkring två meter lång käpp. Nu har du tillverkat en gäddrycka. Med stor försiktighet trär man snaran framifrån över en intet ont anande gädda och så rycker man kvickt till sig fisken. Smörstekt gädda med stuvad spenat kan rekommenderas. Humlor är stora på våren och mindre på sommaren. Det beror på att vårens humlor samtliga är drottningar som har övervintrat i fullbildat stadium. Det är dock inte bara honorna som övervintrar, det gör också hanens sperma, som hon mottagit vid förra årets parning. Spermierna befruktar hennes ägg först påföljande år. Humledrottningen får i motsats till bidrottningen själv bygga sitt bo och göra de celler där larverna ska utvecklas. Hon skall skaffa föda och mata larverna, ja till och med ruva ägg och larver om det blir bakslag i vårvädret.

När värmen om våren trängt ner i marken kryper myrorna upp ur stacken och samlar sig tätt, tätt på stackens solsida. Ingen insekt i Sverige blir så gammal som myran. Det är inte ovanligt med 12-åriga myror och drottningar kan leva i 20 år.

Kom ihåg att plocka späda nässlor, laga soppa och njut av all näring de bjuder oss på.

*Ann-Britt Gard-Börjeson
Timmele*

Källor:

Hallbert, Britt-Marie: Årspraktika utgåva 2008
www.sv.wikipedia.org

Arkivens dag 2011 handlade om konst

Andra lördagen i november arrangeras Arkivens dag på många platser i vårt land. Varje år har man ett särskilt tema och 2011 handlade det om konst.

I Vårgårda är det tradition för många att gå till kommunhuset den här lördagen. Då ser Irene Lennstrand, ansvarig för kommunens föreningsarkiv, till att arkivet är öppet och det är en guldgruva för hembygdsforskare. Vårgårda Idrottshistoriska sällskap finns på plats och här finns toppidrottsmän av både världsklass och mer lokalnivå dokumenterade om de har en anknytning till Vårgårda. Naturligvis fanns också släktforskarna på plats och gav goda råd.

Hilda Heyman porträtterades

Om man nämner namnet Heyman i Vårgårda kopplas det ofta samman med Vårgårda herrgård, Vårgårda Grynkvärn, som tillverkade havregryn och Vårgårda Rostat Ris och foderfabriken Doggy. Men att familjen Heyman också hade en konstnär i familjen var inte så känt. Göran och Martina Heyman presenterade på ett engagerat sätt sin släkting Hilda Heyman som växte upp på Vårgårda herrgård men sedan utbildade sig till konstnär och var verksam på olika håll i Europa, bland annat i Paris. Det fanns många fängslande avsnitt i berättelsen,

Åke Carlsson

För många är Åke Carlsson mest känd som biolog, men han har många strängar på sin lyra. Han letar gärna upp små trycksaker som sällan nått någon stor läsekrets, men som ofta är fängslande berättelser. Den här förmiddagen berättade han om en liten skrift som heter Tjugofyra år i Sverige femtioett år i Amerika. Författaren heter August B Andersson och han föddes i Närunga socken

Styrelsen för logen Vårt Hopp avporträtterade av Hilda Heyman.

och tjugofyra år gammal utvandrade han till det stora landet i väster.

En härlig berättelse om både uppväxten och livet i det nya landet.

Loholmen

I nummer 3 förra året berättade vi i Västgötabygden om att en grupp amatörarkeologer fått vara med om några dagars utgrävningar på ön Loholmen i sjön Anten. En av dem som var med i gruppen var Sven-Åke Mökander, till vardags kulturchef i Vårgårda kommun. Han berättade om sina upplevelser och sina funderingar under de här dagarna. Att en del av hans åhörare gärna ville varit med förstod man på de många frågorna han fick.

Att besöka Arkivens dag i anslutning till det lokala föreningsarkivet ger tillfälle till många trevliga kontakter med intressanta personer.

*Text Leif Brunnegård
Foto Irene Lennstrand*

Alla skolbarn fick en hembygdsbok

Västergötlands äldsta hembygdsförening är Svältornas Fornminnesförening. När vi firade hundraårsjubileum 2005 gav vi ut en jubileumsbok. Vi tryckte en lite för stor upplaga för att vid något tillfälle kunna ge barnen i Asklanda skola var sin bok. När skolan hade julfe ststrax före jul fick alla 85 eleverna var sin jubileumsbok. Av praktiska skäl fick klasslärarna ta emot klassens böcker för att dela ut dem i klassen dagen efter.

Leif Brunnegård

Fristad bjuder på miniaturställningar

Miniaturställning. Ett låsbart skåp med glasdörrar passade utmärkt till en miniaturställning.

Vevgrammofonen som drevs med en fjäder som man spände med hjälp av en vev väckte många minnen

Under år 2011 har jag haft ett mycket trevligt uppdrag för Fristads hembygdskommitté, en idé som kanske kan tjäna som inspiration för flera föreningar.

Här i Fristad har vi ett centralt beläget äldreboende och servicecenter Skogslid. I ena ändan av huset finns vårt fina bibliotek, som förresten firade sitt 20-årsjubileum under det gångna året. Där finns också en av de båda huvudentréerna till Skogslid.

Förutom att använda samlingshallen för vissa arrangemang, brukar hembygdskommittén varje år göra en utställning på biblioteket, 2011 med barns lek som tema. Vi fick in så många gamla leksaker, så utrymmet räckte inte till! Då kom vi på att det fanns ett tomt, låsbart skåp med glasdörrar i den andra huvudentrén, utanför restaurangen på Skogslid. Vi fick löfte att använda detta skåp. Där placerade vi hem- och hushållsleksaker, vilket väckte stort intresse redan när vi höll på att arrangera utställningen: "En sån dockservis hade jag!"

Både i biblioteket och vid "vårt" skåp hade vi skyltar som hänvisade till utställningens två delar. Det blev många vandringar i den långa korridoren till en del av Skogslid, som många inte besökt tidigare.

När utställningen var slut, var vi några som tyckte, att det var synd att lämna skåpet tomt igen. Vår ordförande Ann-Britt Boman tyckte som vi och hörde sig för med personalen på Dagcentret. Jo, vi fick gärna fortsätta att använda skåpet. Jag erbjöd mig att organisera en verksamhet med "Miniaturställningar" med byten varje månadsskifte.

Den första miniaturställningen under maj månad visade gamla förpackningar med en julgransbelysningskartong på affischen. Inte oväntat var det många som kände igen burkarna, som innehållit kaffe, skokräm, sabadillättika, choklad, reparationsset för cykeldäck, grammofonstift, tändstickor med mera, med mera. En äldre dement dam, som brukar gå omkring i korridoren och sällan säger något, pekade på en kakburk och sa: "En sån har jag!" En fin öppning för ett samtal.

Så har det fortsatt. Trevliga samtal med både tillfälliga besökare och dem som bor på Skogslid. Personalen blir stimulerad av att det händer något. Vi som gör utställningarna får ständigt uppskattande ord. Jag har själv många idéer på lager men tycker att det allra roligaste är, när andra kommer med idéer. Bor eller arbetar de

dessutom på Skogslid känns det riktigt äkta!

De här miniatyrtställningarna har vi hittills haft: Gamla förpackningar, Gamla sockerskålar, gräddkannor och kaffekoppar, Flätat, rotslöjd, näver, spån mm, Fotohobby, gamla kameror och fotoattiraljer, Grytlappar genom tiderna, Melodier vi minns, nothäften till gamla schlagers, vevgrammofon, stenkakor, Änglar finns, hantverkare med änglar som specialitet, Stjärnor från Tämta, och andra stjärnor. trähantverk.

När detta skrivs i månadsskiftet december – januari har jag just varit på Skogslid och tagit ner stjärnutställningen och ett entusiastiskt gäng PRO:are har i stället fyllt skåpet med alster från sina träslöjdsgrupper, som håller till på Skogslid. Som vanligt undrade de som gick förbi, vad det nu skulle bli i skåpet.

Varje utställare, eller jag om de behöver hjälp med det, gör tre affischer, som sätts upp på Skogslid.

Till slut några episoder. Grytlappsutställningen var populär, eftersom många grytlappar var virkade av en

gammal fristadbo, som många äldre kände till. ”Jaa, lella Dea!” När några ur personalen gått förbi hörde jag: ”Himla fina grytlappar! Jag tror att jag ska börja virka grytlappar ...”

Den äldre mannen, som besökt sin fru på korttidsboendet kom fram till oss, tittade på vevgrammofonen och sa: ”Jag köpte min första elektriska grammofon 1948. Då bodde jag själv. Grammofonen var väldigt populär bland flickorna. Det var nästan bättre än att ha bil!” Sen började han nynna på ”Idaho”, som också fanns utställd som vackert nothäfte.

En annan man berättade om hur mycket bär han plockat som barn, när han såg den lilla bemålade bärkorgen i utställningen ”Flätat”. En del av hans livs historia från krigsåren rullades upp. Kan man ägna sig åt något mer meningsfullt och stimulerande?

*Kerstin Thorburn
Fristad*

Skålaknallarna sålde vardagsnyttig konst

I Mark och Kind finns skickligare mästare i svarvning än på något annat ställe inom Nordens landamären, skrev Olaus Magnus 1555 i sin Historia om de nordiska folken. Man lever sålunda där mestadels på detta yrke och tävlar sinsemellan att uppfinna nya skönt arbetade träkärl, fortsätter han sin reklam för bygdens handaslöjd. När det gäller västgötaknallarna så har det skrivits massor om den textila hemslöjden, men länge hade träslöjden stor betydelse, och just tillverkning och försäljning av svarvade tallrikar, skålar och askar anses ha förekommit redan i slutet av medeltiden. I de flesta hem fanns en svarv där man tog tillvara tiden för svarvning och planering för nya produkter som kunde bidra till den magra försörjningen.

Om denna del av knalleverksamheten har Svening Svenningsson skapat en vacker bok som visar denna folkkonst i skålaknallens fässing under tre sekler. Och för den som undrar – skålaknallen var förstas en försäljare just av dessa svarvade produkter och fässingen var knallens säck med lockande varor.

Svenningsson har besökt en lång rad av museer upp till Östersund men även gjort nedslag i Norge. Detta har resulterat i rader av stämningsfulla bilder av träprodukter från Sjuhärad, konstverk i all sin enkelhet, och inte sällan rentav skönt bemålade.

Nu var förstas inte träslöjden förbehållen enbart Mark och Kind, och det förekom tidigt även smide som senare såldes under vandringar. Fast det förekom också tidigt

protester, försäljning fick bara förekomma i städerna så knallarna kan även skryta med att de svarvat fram staden Borås, det skedde 1621.

Så knallarna fick låtsas utgå från Borås vare sig de ville eller inte, och detta gjorde att de ofta kallades boråsare, trots att de flesta kom från gårdar ute på landsbygden. Det gjorde Bellman i sin Fredmans epistel 37 där han sjunger om silversmida tjocka Boråser med en trut som idliga blåser. Och som så ofta hade Bellman rätt. Knallarna var inte bara kringvandrande postorderkataloger, de var också lite av Hänt i veckan och Aktuellt. Nyheter för skvaller från stora världen var viktiga när det gällde att prata omkull kunderna. Dessutom förmedlade de många nya varor under sina vandringar.

Svening Svenningsson inte bara förmedlat mycken kunskap om knallarna, och då speciellt om skålaknallarna, som länge förmedlade enorma mängder av trätallrikar och skålar över landet. Vi får också följa föremålens utveckling genom sekler och i bild se rader av bevarade tallrikar och skålar. Inte minst det senare är mycket värdefullt, för även om det finns mycket bevarat på museerna i Västsverige så förvaras det mesta i magasin. Här finns en chans att beundra dessa exempel på praktisk folkkonst i en mycket vacker bok, Vackert svarvat - skönt målat. Folkkonst ur skålaknallens fässing under tre sekler, som även är De sju häradernas kulturhistoriska förenings årsbok.

Hans Menzing

Grupparbete om vårt förbund

Med anledning av en motion från Hassle, Knätte, Lyrestads, Odensåkers, Torsö, Ullervad-Leksbergs och Vadsbo hembygdsföreningar vid årsstämman 2011 tillsattes en utredningsgrupp för att utarbeta förslag till årsstämman 2012, bland annat när det gäller stämmans utformning. Denna grupp består av Lars-Erik Kullenwall från VHF:s styrelse, Harald Gradén, Ullervad-Leksberg Lars Bergdahl, Härlunda-Bjärka, Ann-Britt Boman, Fristad och Ingrid Öhlund, Södra Ving.

Gruppens underlag för arbetet är motionen, en utredning om årsstämman 2008 av Mariestadsortens hembygdsföreningar, vad som framkom vid de tre höstmötena 2011 i Vegby, Västra Tunhem och Grevbäck

samt en utarbetad enkät till alla hembygdsföreningar i Västergötlands hembygdsförbund. Denna enkät skulle vara inne på kansliet senast 24 januari. Den bearbetas sedan av gruppen, som lämnar ett förslag till VHF:s styrelse senast i mitten av mars. Det bör sedan sändas ut med årsstämmohandlingarna, så att det kan behandlas på stämman i Tidaholm den 13 maj 2012.

Enkäten är ett tillfälle för alla föreningar att säga sin mening om arbetsformerna i samband med stämman. Den tar också upp frågan om hembygdslokaler och förväntningar på VHF. Utredningsgruppen hoppas få in många synpunkter som grund för det fortsatta arbetet.

Ann-Britt Boman

Studiekommittén informerar

Vi vill gärna informera om vad vi har på gång i stöd-kommitté. I mars planeras en styrelseutbildning på flera platser. En trädgårdskurs där vi får lära oss ympning av fruktträd sker i samarbete med Fornbyn i Skara.

Den 24 mars anordnas en Arkivkurs på Regionarkivet, Vänersborg. Ledare Morgan Swedlund. Exakt tid kommer i utskicket.

I augusti planeras spåntakskurs i Fornbyn i Skara. En dag om örter och köksväxter, hoppas vi också på men platsen är ej bestämd.

Studiekommittén planerar också kurser för ungdomar och eventuellt i samarbete med Hemslöjden. Kommittén har också diskuterat att på något sätt doku-

mentera 1900-talets dräkthistoria i form av kurser eller studiecirklar.

Om Du behöver låna en scanner som klarar A3 kan Du få låna en av Bygdebänd. Lena Johnsson, Marks hembygdsrets har den hos sig och kan lånas vid behov. Kontakt Lena via lenaanngerd@hotmail.com eller 0702-635018.

På senaste mötet medverkade Ulrika Eriksson, Fornbyn i Skara och VHF:s projekt anställda Eva Löfgren. Det var mycket givande diskussioner och planer för framtiden.

*Lena Johnsson
Studiekommittén*

Torpinventering med moderna metoder

Fem hembygdsföreningar ber i en skrivelse riktad till styrelsen för Västergötlands hembygdsförbund att förbundet tar fram en handledning för hur torpinventering och gärna gårdsinventering skall genomföras med hjälp av moderna programvaror. Rekommendation om val av metodik för presentation av GPS-data bör ingå. Man ser ett värde i att föreningarna löpande skall kunna ta emot nya uppgifter från intresserade forskare. Föreningarna skulle sedan efter kontroll av uppgifterna kunna uppdatera sin dokumentation och successivt höja kvaliteten. Det betyder att även föreningar som redan har torpinventerat kan ha god nytta av de nya metoderna.

Undertecknade föreningar ser en stor fördel i att

vi inom hembygdsväsendet arbetar på ett enhetligt sätt som leder till en god tillgänglighet för framtida forskning. Vi ser möjligheter till ett fördjupat samarbete med släktforskarföreningar. Ett modernt, datoriserat arbetssätt kan locka unga människor till ett spännande hembygdsarbete, en möjlighet vi bör ta vara på.

Föreningar med synpunkter på hur torpinventering skall bedrivas, hör av er till redaktionen!

Det är nedanstående föreningar som undertecknat skrivelsen. Hålanda hembygdsförening, Nödinge sockens hembygdsförening, Skepplanda hembygdsförening, Skepplanda hemvärns- och kulturförening och Starrkärr-Kilanda hembygdsförening, samtliga i Ale kommun.

Bibliotekshuset. Här inne äger årsstämman rum.

Välkomna till årsstämman i Tidaholm

Den 13 maj är ni alla ombud hjärtligt välkomna till Tidaholm. Vi börjar med registrering i vårt fina bibliotekshus klockan 8.30. Klockan 10.00 samlas vi i vår stiliga stadskyrka för den sedvanliga gudstjänsten.

Mellan 11.30-13.20 äter vi lunch på vårt anrika Stadshotell. Klockan 13.30 börjar mötesförhandlingarna i bibliotekshusets stora sal.

Tidaholms Hembygdsförening är ägare av ett antal

bilar. Dessa bilar är tillverkade i Tidaholm och heter Tidaholm. Tillverkningen skedde mellan 1903 till 1933. Så klart att vi vill visa våra bilar. Vad vi mer kommer att visa är i skrivande stund inte helt klart. Det berättar vi om i nästa nummer av Västgötabygden.

Än en gång är ni alla hjärtligt välkomna till Tidaholm

Tidaholms Hembygdsförening

Tankar frå bögda...

När en kommer så här långt på årt, då setter då i en, att en sa deklarerera. Förr i tia sulle då va klart den femtonde februari. Nu har en länger ti på säk. Ja sto å språka mä en gubbe härum dan um deklARATIONERA. Han hade lite funderinger på hur då går för fölK sum har lite penga unnastoppata. Ja undra la lite försektit um han trodde att då fanns mö unnastoppat i socknera härikring. Di har lat inte precis i madrassen, sa han. Men då finns mö bra gömställen en kan gömma på, då vesste han. Han ga mäk noka exempel, men då skriver ja inte ifall då sulle va noken oärlir sum läsert. Sulle då va så, att Du har unnastoppat, då sa Du nog grunna på um Du inte sa sätta sprätt på dum innan då ä för sent. Men en får allt va lite försektir mä va en skaffar säk. Um då stecker för mö i öga på fölK, kan taxeringsgubba få höra talas umet

å töcka te. Ja kommer ihåg ena tant sum köpte säk en nur spis på den tia en feck göra avdrag för en spis. Ho velle inte ha noken kvetto. Då undrar bara taxeringsgubba varifrå ja fått di penga, sa ho.

När en deklarerar försöker en ju hetta på så mö avdrag en kan. Komministern i ena socken hade örkat avdrag för noken utgeft, men taxeringsgubba godkändet inte. Då va på den tia gubba i sockna va taxeringsnämnd. En da träffa prästen taxeringsordförarn å förde avdraget på tal. Han töckte då va konstitt att han inte fecket godkänt när körkeherden hade fått göra avdrag för samme sak. Då svarte taxeringsordförarn: Han ja, då ä en aen södden däringa krösslerögg.

*Håkansson
Nônstans på bögda
Västgötabygden 1:12*

Hänt på bögda...

Västgöta Gille i Västerås på "besök" i Risveden

Pelle Dalberg berättade om Risveden.

Åldermanen i Västgöta Gille i Västerås hälsade ett 50-tal deltagare välkomna till höstmötet lördagen den 15 oktober.

Allsånger med specialgjorda texter av signaturen "½-blodet" (alias Göran Eskilsson) fyllde ut pauser mellan rätterna och ackompanjerades av Sigge Olsson.

Efter kvällens supé var det dags för Pelle Dalberg, författare, fotograf med mera att berätta och visa bilder från Risveden. Det är Västsveriges största sammanhängande skogsområde och en gammal kronoallmänning, med stora natur- och kulturhistoriska värden, beläget i Västergötland mellan Göta älv i väster och sjöarna Mjörn och Anten i öster. Här finner man ännu stora orörda gammelskogar och ett rikt djur- och växtliv. Vid kaffet hölls det lottdragning med många skänkta priser. Med några välkända melodier avslutade Sigge Olsson kvällen.

*Agne Thulin
Västerås*

Hembygdsföreningarna i Tranemo på årsträff

Årets träff för hembygdsföreningarna i Tranemo kommun var förlagd till Ljungsarp. Lennart Dahlin hälsade välkomna till Hembygdsstugan i Björstorp. Den har

Annika Sveningsson berättar om Ljungsarp kyrkas historia

donerats av David Nilsson som ägde gården som stugan ligger på till föreningen. Färden gick sedan vidare till Ljungsarps kyrka där kyrkvaktmästaren Annika Sveningsson berättade om kyrkan som härstammar från medeltiden.

I sockenstugan bjöd Laila Andersson in till väldukade bord där det serverades kaffe och smörgås och hembakat kaffebröd.

Carl Göran Ekstener hälsade alla välkomna och konstaterade att av tio inbjudna föreningar så hade sju hörsammat kallelsen. Han berättade sedan om Ljungsarpsboken som beräknas vara klar till jul. Arbetet med boken började med att några grupper i studiecirkelform inventerade alla fastigheter i församlingen och detta har sedan utökats med kapitel om Ljungsarps historia, företag, föreningar, kyrkan med mera. Många foton, både gamla och nya, har samlats in och boken beräknas omfatta ca 250 sidor.

Samarbetsformer diskuterades mellan föreningarna och förslag finns att träffas på biblioteket ytterligare två gånger per år. Det finns en förhoppning om att Västergötlands Hembygdsförbund skall ställa kulturarbetare till förfogande för att hjälpa till med utbildning i fotografering, märkning och katalogisering av föreningarnas tillgångar. Mötet konstaterade att Tranemo kommuns hemsida borde uppdateras avseende uppgifter om föreningarna. Flera föreningar undrade varför medlemsavgiften till förbundet är så hög och vad får de tillbaka av dessa pengar.

Nästa års föreningsträff skall förläggas hos Längshems Hembygdsförening.

*Sven Persson
Istorp*

Hols Hembygdsförening 30 år

Hedersuppdrag. Lena Gustavsson från Västergötlands Hembygdsförbund överlämnade diplom till Brita Johansson, Bänis Johansson, Bengt Johansson, Greta Johansson och Maj Johansson.

Hols Hembygdsförening startades våren 1981 av några eldsjälar varav en av dessa var Erik Carlsson. Han var föreningens ordförande fram till sin död 2004. Erik Carlsson har betytt oerhört mycket för föreningen. Han startade ett arbete med en torpinventering, där det idag finns ett nästan färdigt material för att kunna trycka en bok. Han startade också ett arbete med en vandringsled som följde gamla stigar som användes av torparna. Vid varje torp sitter idag en skylt med information om torpet och människor som bott där. Vandringslederna sköts idag av vår vandringsledsförening (www.holsvandringsleder.nu). Vandringslederna startar vid Hols kyrka.

Hols hembygdsförening har inga egna byggnader eller gårdar, utan föreningen har sina sammankomster i Hols församlingshem.

Jubiléet firades under föreningens höstfest fredag den 14 oktober 2011. För underhållningen denna kväll stod Lars-Erik Frändberg som hade anpassat sitt program för detta tillfälle. Han sjöng och spelade melodier allt ifrån Evert Taube till Elvis och Pat Boone. Han betonade också hur viktigt och betydelsefullt föreningslivet är för gemenskapen människor emellan.

Nya diplomater i Hol

Kvällens höjdpunkt var när Lena Gustavsson från Västergötlands Hembygdsförbund delade ut diplom till fem personer som betytt särskilt mycket för föreningen under årens lopp. De har lagt ner ett stort arbete och engagemang genom åren. Dessa är Brita Johansson, Bänis Johansson, Bengt Johansson, Greta Johansson och Maj Johansson. Nämnas bör att Brita Johansson har varit med och är

fortfarande med i styrelsen sedan föreningen startades våren 1981.

Förtäringen denna kväll bestod av goda landgångar och kaffe och tårta. Kvällen avslutades med att ordföranden Gudrun Svensson tackade de medverkande och därefter vidtog dragning på lotterierna vilket gjorde ett antal personer extra lyckliga.

*Gudrun Svensson
Hol*

Först firade man jubileum i Lena-Bergstena...

Stolta. Marianne Svensson och Lars-Eric Johnsson presenterade den nya boken 'När sockna va' kommun'.

Lena-Bergstena hembygdsförening har firat 30-årsjubileum. Historiken för de gångna åren utvisar torpvandringar, studiecirkel, föredrag och utflykter men också anläggande av hembygdspark med soldattorp och kolmilor. Föreningens tidigare ordförande Lars-Eric Johnsson framhöll och var glad för allt frivilligt arbete som läggs ner i föreningen.

Under kvällen presenterades också den alldeles färskaste boken "När sockna va' kommun". Den handlar om tiden 1862-1951 innan storkommunen Vårgårda bildades. Socknarna bestämde då själva om allt från hundskatt till fattigvård. Boken har tillkommit efter en studiecirkel med samma namn och möjliggjorts av bidrag från EU-projektet "Att utveckla museer och hembygds-gårdar i Vårgårda kommun". Boken handlar förutom om kommunens uppgifter att sörja för fattigvård, ordning och hälsovård även om den tekniska utvecklingen, rättsväsendet, utbildningen och i stort sett allt som hände under den uppgivna tidsperioden.

Sven Lennermo, hembygdsföreningens initiativtagare, efterlämnade en hel del anteckningar som blivit

till stor hjälp vid skrivandet av boken.

Lena Gustafsson från Västergötlands hembygdsförbund uppvaktade med blommor och önskade fortsatt lycka med det viktiga arbetet i hembygden.

Kvällens underhållare var två herrar som kallar sig för "Degebo duo". De underhöll med sånger varvat med historier. Ett mycket uppskattat framträdande där även publiken kunde sjunga med i de kända melodierna. Tårtbuffén, med 10 olika tårtor, hade en strykande åtgång då det kommit många som ville vara med och fira denna kväll.

Text Marianne Svensson

Foto Christina Forsblad

... och sedan fick man Vårgårda kommuns kulturpris 2011

Några veckor efter jubileet fick Lena-Bergstena hembygdsförening ta emot Vårgårda kommuns kulturpris. Så här motiverade kommunen sitt val av mottagare:

Kulturpriset 2011 tillfaller

Lena-Bergstena Hembygdsförening.

Lena-Bergstena Hembygdsförening har under senare år skapat en ny hembygdspark i Östadkulle med att flytta ett soldattorp samt renovera och inreda detta. I parken görs även årligen en kolmila och sedan försäljs träkolet. Då är det aktivitet dygnet runt med till exempel bakning, kolbullar och program.

Lena-Bergstena Hembygdsförening har deltagit i ett framgångsrikt Leader-projekt: "Utveckla museer och hembygdsgårdar 2009-11".

Nu i höst utkom en ny bok: "När sockna va' kommun. Livet i Lena och Bergstena 1862-1951". Fler samordnade föreningsarrangemang vid jul och midsommar har tillkommit.

Föreningen utgör en utvecklingsfaktor i bygden.

För kommunstyrelsen i Vårgårda

Mattias Olsson

Sven-Åke Mökander

Åke Johansson hedrad Ölsremmakassör

Midsommarfirandet vid Ölsremma hembygdsstuga 2011 blev extra högtidligt när man samtidigt passade på att uppvakta hembygdsföreningens kassör, Åke Johansson. Ett uppdrag som han haft i 50 år. Åke var bara 21 år när han tog över kassörskapet i Ölsremma Hembygdsförening efter sin far som avled 1961. Åkes far hade i sin tur haft

Trogen tjänst. Åke Johansson uppvaktades med blommor och diplom, Hugo Isaksson representerade Västergötlands hembygdsförbund.

uppdraget sedan föreningen bildades 1946.

Hugo Isaksson från Timmele som är kassör i Västergötlands Hembygdsförbund, uppvaktade med diplom och sa: Jag har aldrig förr uppvaktat någon som suttit 50 år i en styrelse. Det är en stor kulturgärning Åke gjort.

Text Ingegerd Hallqvist

Foto Barbro Orre

Tomten kom till hembygdsbacken

Tomten trivs på Hembygdsbacken i Skälvene.

Den andra söndagen i advent kom tomten till Skälvene hembygdsbacke. De flesta i bygden kom för att ta del av denna händelse som har blivit en tradition för hembygdsföreningen.

På morgonen stenuksbakade Gun, Marianne, Sonja och Ulla brödkakor i Hårda kvarn till kvällens träff.

Vid hembygds stugan lyste stora granen upp omgivningen i mörkret och ljusslingor ledde fram till sommarladugården. Utanför ladugården stod Anders och serverade glögg och pepparkakor, dom äldre smakade båda, barnen nöjde sig med pepparkakor. Inne i ladugården satt tomten och tog emot önskelistor och bjöd barnen på godis. Tomten delade ut ett paket till varje barn. Det fanns även lotterier samt bröd till försäljning. Alla trivdes och allt tog slut.

*Marianne Johansson
Skölvene*

Sme-Ottos Björkås

Det hela började med att Gärdhems Hembygdsförening i Trollhättan ville anordna en hantverksdag för att visa upp vad deras medlemmar gjorde. När man diskuterade var man skulle vara tyckte medlemmen Astrid Alfredsson, född och uppvuxen på Björkås och tillsammans med maken Elis torpets ägare, att hantverksdagen kunde hållas hemma hos henne. Så blev det och så har det varit sedan dess. Med tiden har hantverksdagen vuxit – och lockat allt fler besökare – och blivit en hantverksdag även för andra hantverkare än föreningens medlemmar. Astrid Alfredsson närde länge en önskan om att hembygdsföreningen skulle kunna ta över hennes kära Björkås. Det var hennes stora förhoppning att Björkås på så vis skulle få vara kvar som det var.

Sedan hembygdsföreningen i augusti 2011 förvärvat Björkås, efter det att Astrids döttrar, Aino Brunestål och Erna Magnusson välvilligt sålt torpet till föreningen, kommer Astrids förhoppning att bli verklighet. Björkås kommer att finnas kvar och vårdas som den kulturella pärla det är. Med hjälp av Leader, EU:s program för Landsbygdsutveckling, kommer Björkås att göras tillgängligt för besökare som även skall kunna erbjudas enklare förtäring.

Samtidigt är det till mycket stor glädje för hembygdsföreningen och för hela Gärdhem, att en så vacker kulturmiljö som den i Björkås – med alla gamla byggnader och gläntor från gamla betes- och odlingsmarker kan bevaras.

Björkås består av ett bostadshus med två rum och kök, vedbod med utedass, ladugård, smedja och en jordkällare med påstuga ovanpå. Bostadshuset och smedjan med dess inventarier kan närmast betraktas som muséer. Björkås historia går tillbaka till början av 1880-talet. Då byggdes bostadshuset av August Brav som sedan bodde där ett antal år. Björkås tillhörde då Tranebo Eriksgård. Det var först år 1910 som Björkås friköptes.

Trivsamt kök hos Sme-Ottos Björkås.

Otto Olsson, född på Nybygget i Velandå 1878 och som under flera år arbetade som smed på Kanalverket i Trollhättan, köpte Björkås av Alfred Jansson, Tranebo Eriksgård. Otto med makan Beda, född 1882 och en drygt ettårig dotter, Svea, flyttade till Björkås den 29 mars 1910. Huset bestod då bara av ett rum och kök. Senare, när barnaskaran vuxit, byggdes ett rum till. Otto började odla upp mark och byggde smedja. Det var en slitsam tid för familjen, som med åren blev allt större. Sedan Astrid, som blev yngsta barnet, fötts 1921 var det åtta personer som bodde i den lilla stugan.

Det var svårt för familjen att klara sig på det lilla jordbruket. De hade två kor och en gris. Därför blev smedjan en viktig inkomstkälla. Bönderna från trakten kom med sina plogar, harvar och kärror. Med egentillverkade verktyg lade Otto om hjulringar, gjorde slädar och mycket annat som behövdes på hästarnas tid.

Det är denna Ottos smedja som i praktiken står intakt än i dag.

Efter att barnen i Björkås flyttat ut blev bara Otto och Beda kvar. Beda dog 1945 och fram till 1962 bodde Otto ensam i stugan. Han dog 1963.

Därefter stod Björkås öde fram till 1979 då Astrid, med maken Elis, tog över torpet från sterbhuset. Under åren som sedan följde räddades egentligen Björkås för framtiden, undan det förfall som inte minst ödeåren förorsakat. Det var Elis, som lade ner ett mycket stort arbete på att rusta upp alla husen.

Hembygdsföreningens medlemmar har under åren sedan dess hjälpt till med målningsarbeten och en hel del annat.

*Jan Gerd
Gärdhem*

Grötfest i Ljungsarp

Ljungsarps Hembygdsförening har under sedvanliga gemytliga former avslutat årets verksamhet med grötfest där nästan 40 personer deltog. Det är 35 år sedan fören-

Yvonne Skattberg och Eva Edgren sjöng Ljungsarpsvisan

ingen började med grötfest, som har blivit en uppskattad tradition och kommer att fortsätta. Ordföranden Laila Andersson hälsade alla välkomna och därefter serverades risgrynsgröt och smörgås, sedan var det underhållning med bland annat kända julsånger av Eva och Michelle Edgren och Katarina Johansson.

Under kvällen förrättades dragning av ett lotteri med många vinster, därefter serverades kaffe, pepparkaka och hemgjort julgodis. Yvonne Skattberg och Eva Edgren avslutade kvällen med Ljungsarpsvisan "Gå ett varv runt Mörksjön".

Laila Andersson
Ljungsarps

Eva gästade Markkretsen

Marks hembygdsrets bildades på 1970-talet. Kommunen ville endast ha en instans att sända meddelande till i stället för till varje hembygdsförening. De anslutna hembygdsföreningarna väljer på sina årsmöten en ledamot och en ersättare till kretsens styrelse samt ombud och ersättare till års- och ombudsmöten. Kretsens samtliga möten alternerar mellan hembygdsföreningarna.

Nu var det Berghems hembygdsförenings tur att vara värd i mörk men mild novemberkväll. Ordföranden Alf Henningsson välkomsthälsade. Arne Kilén berättade om förr i tiden och sjöng berghemsvisan. Hembygdsföreningens ordförande Lena Johansson öppnade mötet och kunde till vår stora glädje hälsa Eva Löfgren, nu projektanställd i Västergötlands hembygdsförbund, välkommen. Eva undersöker hur kontakten krets och föreningar fungerar. Hon intervjuade en representant från varje förening om deras verksamhet och svarade även på frågor.

Marks hembygdsrets har gett ut Marks Härad, hembygdsbok på CD-rom för ett antal år sedan. Nu även Hugo Karlssons Ortsnamn och sägner i Marks härad som bok På CD:n fanns den i allmänna delen.

Efter kaffestund och förhandlingar läste underteck-

nad sin historiska berättelse om Berghem, På bägge sier åa innan Lena Johansson avslutade medlemsmötet.

Text Inger Dahlgren

Berghem

Foto Ingrid Zackrisson

Skönt ombonat med kvinnokraft

Den som är fingerfärdig rullar sällan tummarna. Detta kloka konstaterande kan stå som ett motto över kvinnors sysselsättningar förr. Fanns det inget pockande arbete på gården eller i hushållet så kunde de få slå sig ned framför brasan någon timma. Men inte för att rulla tummarna utan för att handarbete.

Ofta kallades det av oförstående karlar för förspild kvinnokraft, men Barbro Andersson och Inga-Lill Wilhelmsson vänder på omdömet och visar upp en hel bok med Bevarad kvinnokraft. I det här fallet i form av drygt 560 färgbilder på bonader och paradhanddukar som de lånade in till en utställning i Hultafors Bygdegård våren 2011. Det visade sig förstås att det fanns mängder av fina bonader i gömmorna runt om i bygden, och för att förmedla detta till en större allmänhet så anlätades Lars Andersson som fotograf och hela utställningen samlades i en bok.

Alla äldre minns förstås alla dessa vackert broderade bonader med sina ofta lätt moraliserande budskap som Goda tankar, goda ord skänker glädje på vår jord, eller Räkna de lyckliga stunderna blott. Ibland med bara text, men oftast kompletterade av vackra blommor eller landskap. En verklig hyllning till hemmet och hembygden. Gud, kärleken och ett glatt sinnelag ordnar det mesta, men där finns också mer praktiska råd som Kaffe med dopp piggar alltid opp. För de trivsamma råden är nästan alltid rimmade, ibland är de rentav lånade från kända visor så att de kan sjungas vid kaffebordet. Min privata favorit är förstås lite mer cynisk Den som håller ordning

är bara för lat för att leta.

Bilderna visar många vackra exempel på bevarad kvinnokraft och minner oss äldre om de bonader som länge lyste i salen, det där finrummet som så sällan användes, för att fram i mitten av seklet mer och mer flyttas över till köken, och det var ju där man brukade sitta.

Det inledande mottot om de fingerfärdiga som inte rullar tummarna är lånat från bokens omslag. Där hittar man ett snarlikt besked Tveka inte inför nästa steg, du kan bli stående på ett ben.

Hans Menzing

Till minne av Rune "Läkka" Johansson

Rune Johansson var en av Nossebro's stora profiler i ordets allra finaste bemärkelse. Foto Bengt Axelsson

Första lördagen i december varje år bjuder Nossebro hembygdsförening in till Julstuga på Stationshuset. Många kommer för att se utställningar, köpa Bilder från Nossebro, dricka kaffe och umgås. Rune "Läkka" brukar då gå omkring och prata med folk och berätta en och annan historia. Men i år kom inte "Läkka". När vi kontaktade honom per telefon sa han "Ni får klara er utan mig den här gången" och så lade han till "Jag hoppas någon annan kan möta scouterna som skall gå

med i luciaparaden genom samhället". Två av hans skötebarn fanns med i hans tankar denna dag liksom under många andra dagar. Nu fattas han inte bara i vår förening och bland scouterna utan i hela Nossebro och hos alla de många som lärt känna honom. "Läkka" var med i vår styrelse redan från starten 1985 och var vår ordförande sedan 2002 . Han deltog aktivt i våra olika projekt som stationshuset, godsmagasinet och inte minst Kerstinsås kvarn. Han var då en oerhörd tillgång genom sina kontakter med kommun, företag och personer. Rune "Läkka" guidade på stadsvandringarna i samhället och kunde då berätta om husen och människorna som bott där. Mycket av detta är dokumenterat med bild och ljud. De sista åren tog han emot många från när och fjärran i den nyöppnade Gamla Elaffären på Storgatan. Han mötte också flera av skolans elever i Kerstinsås kvarn och berättade då för dem om gamla tider."Läkka" hade ett otroligt människointresse. Han kände många genom sitt tidigare arbete som elektriker och som brandman/brandchef och naturligtvis som infödd nossebroare. Han fick folk att skratta när han berättade om " Toffle-Per" och "Kongens Mari" och många fler, som för länge sedan gått ur tiden. Kom det något för honom okänd till Stationshuset så kunde han försiktigt fråga: "Var kommer ni ifrån eller jag tycker jag känner igen er". Ganska snart hade man hittat gemensamma bekanta. Och inte nog med det. Ofta visste han sedan vilka deras föräldrar och andra släktingar var. Vi som arbetat nära honom har lärt oss mycket om bygden och människorna . Var något oklart för oss kunde vi säga: Vi frågar "Läkka". Nu kan vi inte längre göra det. Kanske sitter han nu i sin himmel och berättar skrönor för " Feske Wille", " Täppe Nils" eller "Alma i Glossbo" om oss som skall föra föreningen vidare. Vi är mycket tacksamma för att vi fick ha Rune "Läkka" i vår förening och som personlig vän under så många år. Marianne, Runes dotter, du är också med i våra tankar!

För Nossebro hembygdsförening
Hasse Rydin
Rune Niklasson.

Läsvärt i korthet

Märkligt kyrksilver i Skara stifts kyrkor. Författare: Roland Rahn. Fotograf: Tomas Edvardsson. Utgivare: Skara stiftshistoriska sällskap. Antal sidor: 223 med massor av bilder. En omsorgsfull presentation av silvret men också av de släkter som skänkt dem. Silvret har inte sällan en spännande historia

Ortnamn och sägner i Marks härad. Författare: Hugo Karlsson. Utgivare: Marks Hembygds-krets. 167 sidor. Boken innehåller två kapitel ur Markboken som tidigare getts ut som CD och delats ut till skolelever och bibliotek. Två kapitel författade av Hugo Karlsson har setts över och försetts med fotografier och register.

Års-Axet. Medlemstidning för Gudhemsbygdens Hembygdsförening 2011. Redaktör: Lars Erik Kullenwall. 82 sidor med massor av bilder om bl a vargens sista tid, ungdomens lekar och nöjen samt telefonhistoria, och historier.

Ett och annat från den gamla staden Skara 2010 – 2011. Jubileumsbok 1961 – 2011. Utgiven av Skara Gille. Redaktion: Sture Veghed, Carl-Erik Jonsson och Bengt Palm. 80 sidor med massor av bilder, många i färg. Bl a om Veterinärmuseet, Djäknestallet och rektorer

Falbygden 2011. Utgiven av Falbygdens Hembygds- och Fornminnesförening. Redaktion: Bässe Johansson och Lena Persson. 122 sidor med många illustrationer om bl a Älleberg, tidlöshetens berg, och folktro i Ätradalen.

Hospitälerna i Skara stift. Författare: Torgil Hallböök. Förlag: Skara stiftshistoriska sällskap. 84 sidor med många illustrationer om bl a det hospital som skulle ha byggts på Lindholmen på Kålland.

Lexikon. Västergötlands tidiga historia. Forntid och medeltid. Andra rejält uppdaterade upplagan. Författare: Verner Lindblom och Bengt Råsled. Förlag: Atremi, Mjölby. 170 sidor med massor av bilder.

Lidköpingsbygden julen 2011 utgiven av S.t Nicolai Gille, Lidköping. Redaktör: Bengt Otterberg. 96 sidor i A4-format med massor av bilder. Bl a berättas om skonaren Concordias förlisning för 90 år sedan.

Skara Stiftshistoriska Sällskap. Medlemsblad 2011: 4. Redaktör: Johnny Hagberg. Bl a om Amelie von Braun, flickan från Kölingared, som startade Sveriges första söndagsskola.

Säveån. En källa till liv. Text och bild: Mikael Madenfalk. Förlag: Votum. 192 sidor i stort format och massor med bilder. En resa utmed denna källa till liv under tusentals år.

Västergötlands medeltidastenskulptur. Författare: Jan Svanberg. Förlag: Signum/Atlantis. 195 sidor med 150 bilder. En ypperlig genomgång som låter stenbilderna berätta för dagens människor.

Vackert svarvat – skönt målat. Folkkonst ur skålaknallens fässing under tre sekler. Författare och fotograf: Svening Svenningsson. Layout: Örjan Hill. Utgivare: Eget förlag, men samma bok i något annat utförande är även årsbok, Fässingen, från De sju häradernas kulturhistoriska förening. En vacker bok på 104 sidor med massor av bilder.

Bevarad kvinnokraft. Författare och organisatörerna bakom utställning och bok: Barbro Andersson, 033 295400, Inga-Lill Wilhelmsson, 033 295154 och Hultafors Bygdegård. Foto: Lars Andersson. Eget förlag. 245 sidor med drygt 560 färgbilder.

Smånamn i Bjurbäck. Författare och fotografer: Aina och Bengt Lindborg. Eget förlag. 100 arbetet att rädda smånamnen i den egna socknen.

Dimbobygden 2011. Utgiven av Dimbobygdens Fornminnes- och Hembygdsförening genom Gunilla Dverstorp. 214 sidor med många illustrationer. Främst handlar det om den märkliga dopfunten från Ottravad som kommit tillbaka till bygden efter mer än hundra år.

Västgötageologen, tidskrift för Västgöta Genealogiska Förening september 2011. Redaktör: Kjerstin Olofsson. 24 sidor, denna gång mest i fattigvården förr i våra bygder.

Hem och hembygd. Tidskrift för Saleby, Trässberg och Härjevad 2011. Redaktionskommitté: Rolf Larsson, Sten Björkblom, Iréne och Ingemar Kårebäck. Utgivare: Saleby hembygdsförening. 26 sidor med mycket färg om bl a Salebys första affär.

Gamla Tömta, en skildring från 1920- och 1930-talen i Västgötabygd av Greta Andersson-Johansson. Utgivare: Gudhemsortens Hembygdsförening. 56 sidor med massor av gamla bilder.

Glimtar från Essunga, utgiven av Essunga hembygdsförening 2011. Glimtkommitté: Elsa Westman, Ulla Aghamn, Gunnar Hagström och Linda Essunger Tallberg. 26 sidor om bl a Bosse Bildoktors besök.

Moholmsbygden 2011. Redaktion: Ingrid Persson, Johan Pethrus och Britt Uhlin. Utgivare: Moholms hembygdsförening. 24 sidor med massor av gamla bilder om bl a Moholms säteri.

Berghandboken, vägledare till Ekopark Halle- Hunneberg. Författare Göran Söderström. Utgiven i samarbete med Kungamuseet Älgens berg. 120 sidor. Många fina naturbilder och vägledande kartor.

Hans Menzibg

Norges nationaldag 17 maj 2012

Resa till Oslo 16-17 maj 2012. Pris: 1.600 skr per person i dubbelrum, enkelrum 1.900 skronor. Resan betalas kontant i bussen.

Buss, hotell med frukost, buffé på kvällen den 16 maj ingår i priset, dricka betalar du själv.

Hotell: Clarion Hotel Royal Christiania, Biskop Gunnerusgatan 3 Oslo tel.0047-231080200.

Försäkring: Kolla så du har giltig reseförsäkring i din hemförsäkring.

Dag 1: Avresa klockan 08.00 från Arenan i Skövde, klockan 08.45 Framnäs Lidköping över Trollhättan.

Kaffe och mat: Tag med kaffekorg, lunch före eller efter gränsen (ingår ej i resans pris).

Eftermiddagen fri, man kan besöka Operahuset eller strosa på Karl-Johan och Slottet.

Kläder 17 maj: Denna dag klär sig Norrmännen i sina finaste kläder, så gör vi också, har du folkdräkt så ta med den.

Buffé på hotellet Kl 19.00 då klär vi oss i folkdräkt de som har med sig.

17 maj: Frukost 6.30-9.00, kl 8.45 Bagageinlastning i bussen, kl 9.00 går vi till slottet, kl 10.00 måste vi vara innanför avspärningarna.

Firande: Folkdansare, flaggparader Norges Kungligheter, cirka 100 musikkårer paraderar.

Hemresa: Avresa från hotellet kl 14.30, lunch på hemvägen i Norge eller Sverige.

Norsk valuta: Växla till dig 400-500 i norska pengar, för luncher och fika.

Kläder: Ta med långkalsonger och långärmad undertröja det kan vara kallt men också 20 gr varmt, regnkappa och ev. liten fällbar stol.

Anmälan senast 2012-04-01 bindande. Tag med vänner och bekanta

Anmälan och förfrågningar: Erna Westher tel. 0500-42 53 72/0703-27 50 39. Odd Sandberg tel. 0510-290 57 / 0735-86 62 94

Välkomna med - vi tror på en trevlig resa.

Varför kunde Du inte läsa

något från Din bygd i detta nummer av Västgötabygden? Förmodligen beror det på att varken Du eller någon annan skickat in någon text och någon bild.

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vårgårda, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Eva Bergström Hyenstrand, Carl von Linnés väg 2, Skultorp, 541 55 Skövde, tel 0500 - 43 30 13,

e-post: hyenstrand@hotmail.com

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Våring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund.Hövågem 9 C, 446 32 Älvängen. tel 0303 - 74 98 78. e-post bo.bjotklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nossebro, tel 0512/531 50, e-post:

frammestad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel 0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Per-Göran Persson, Östergården 1, 54066 Sjötorp, tel 0501-50138, 070-7838079.

e-post pellep@telia.com

Förbundsordförande: Eva Bergström Hyenstrand.

Förbundssekreterare: Mona Lorentzson, Wallströmsliden 6, 463 71 Lödöse. Tel 0520 - 66 02 74

e-post: mona.lorentzson@gmail.com

Förbundskassör: Hugo Isaksson, Box 2067, 523 02 Timmele. Tel 0321 - 300 01.

e-post hugo.isaksson25@hotmail.com .

Kanslist:

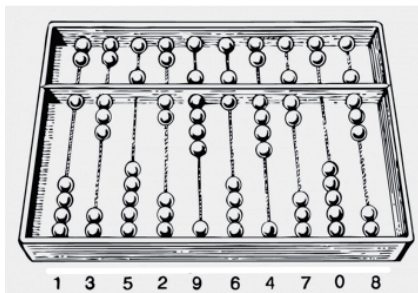
Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550 fax 0512-339 42, bost. 0511-37 03 30,

Bankgiro 378-5383, Plusgiro 8 57 59-9,

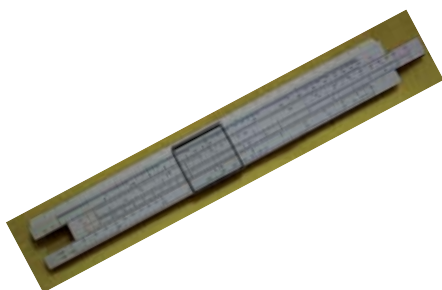
Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Räkning / matematik

minns du olika hjälpmedel

I Kina och Indien gjordes betydande framsteg och upptäckter inom matematiken cirka 500 f. Kr. Det var cirka 2000 år innan européerna gjorde motsvarande upptäckter. Kineserna upptäckte talens väsentligaste egenskaper och utvecklade ett decimalt talsystem med tillhörande räkneregler. I de Asiatiska länderna har handens alla fingrar med både bildande av olika formationer och siffrornas positioner på bestämd plats mellan lederna använts från räknekonstens begynnelse fram till nutid. I Kina användes tidigt två viktiga hjälpmedel, räknebrädan (för att registrera uträkningar och resultat) och abakusen (för att utföra beräkningar). Abakusen är en variant av kulram.

En räknesticka är ett mekaniskt räkneredskap för numeriska beräkningar med tre linjalliknande verktyg graderade med logaritmiska skalor där mittendelen kan skjutas i sidled. Som räknestickans uppfinnare räknas den engelske matematikern William Oughtred, som 1622 kombinerade två skalor med John Napiers logaritmer för att direkt utföra multiplikation och division.

Förr var räknestickan ingenjörens "svärd", en stark symbol som också mystifierade yrket. Räknestickan är ett otillgängligt verktyg för novisen. Den kräver dessutom att användaren förstår matematik för att använda verktyget. Och det svåraste, storleksordningen på resultatet, måste man själv klara ut. Glorian kring ingenjörsyrket och räknestickan fick många unga pojkar att göra en klassresa under 1950- och 1960-talen genom att ta kvälls- eller Hermodskurser. Även du kan bli ingenjör, var en slogan på de vita rockarnas tid. Med en historia som sträcker sig många århundraden tillbaka är räknestickan idag ett kultförklarade samlarobjekt.

Ett annat hjälpmedel som utvecklades i modern tid var räknesturran som kanske många läsare kommer ihåg. Det var värmlänningen Willgodt Theophil Odhner som 1874 byggde sin första Arithmometer som senare kallades räknesturra. Medan Odhner var själv om patenträtten byggdes maskinen i Ryssland tills patentet gick ut 1907. I samband med ryska revolutionen 1917 startade Odhners på nytt i Göteborg. Olika varianter tillverkades av många tillverkare ända in på 1970-talet. Fortfarande kan man få se maskinen i bruk, speciellt hos bygghandlare.

På 1960-talet började elektroniska bordsräknare dyka upp. De var utrustade med rör, kostade som småbilar och var därmed inget stort hot mot dåtidens övriga räknehjälpmedel. Trodde man då! Efter några år kom transistorer och chips, och även mångkunniga räknare började passa även ordinära fickor och plånböcker. På nedersta bilden ser Du en enkel bordsräknare från 1980-talet som faktiskt är i bruk fortfarande. Till att börja med var priserna ganska höga, men när massproduktionen kom upp i stora volymer som nästan översvämmat världen då sjönk priserna till dagens låga priser.

Från början 2000-talet är avancerade miniräknare inkluderade i mobiltelefonerna.

*Jan-Olof Berglund
Odensåker*